

ELIZABETH FOX-GENOVESE

Att sätta in kvinnohistorien i historien

*Den konventionella
historien har skrivits nästan
uteslutande ur ett manligt perspektiv. Mot
denna vill Elizabeth Fox-Genovese inte ställa en enkel
alternativ-historia med kvinnliga i stället för manliga subjekt.
Utan en kvinnohistoria som utgår från det sociala könet
som historiskt specifik kategori och som beaktar
de komplexa och nära kopplingarna
mellan kön, klass och ras.*

'Mellan mig och den andra världen finns hela tiden en outtalad fråga: ...Hur känns det att vara ett problem?'¹ Den som skriver så är inte Simone de Beauvoir utan W E B DuBois. Han talar inte om kvinnor utan om svarta — i en vit värld. Och han besvarar sin egen fråga: 'Negern är... född med slöja och utrustad med en genomskådande förmåga i denna amerikanska värld — en värld som inte ger honom något riktigt självmedvetande utan bara låter honom se sig genom den andra världens uppenbarelse. Det är en märklig upplevelse detta dubbla medvetande, denna känsla av att alltid se sig själv med de andras ögon, att loda sin själ med måttlinan från en värld som tittar på med roat förakt och medlidande. Man känner hela tiden hans dubbelhet — amerikan och neger, två själar, två tankar, två oförsonade strävanden; två stridande ideal i en svart kropp, vars sega styrka är det enda som hindrar den från att slitas isär.'² DuBois betonar med skärpa sin ovilja att uppge någon sida av sin dubbelhet: han begär för sin egen och sitt folks del friheten att få vara svart amerikan. Men troheten mot denna dubbelhet kräver att man hårt håller fast vid båda dess delar. Det är själva spänningen, dialektiken i sin kluvna identitet som han vill leva: annorlunda men jämlik, tillhörig men inte helt assimilerad. Och en fri utlevelse av den spänningen nödvändiggör ett fullt erkännande av ett svart förflutet, av en särskild afroamerikansk historia.

Det är långt ifrån min mening att triviali-

sera den speciella innebörden i DuBois' ord genom att utan vidare likställa kvinnliga och afroamerikanska erfarenheter. Men hur olika kvinnors och förtryckta rasgruppers problem och historia än är så gäller detta att leva ut dubbelheten för båda. Joan Kelly menade detta när hon skrev om den feministiska teoris 'dubbelsyn', och hennes anmärkningar gällde det dubbla perspektiv av socialt och könsmässigt förtryck som måste besjåla all feministisk teori.³ I växande grad erkänner feministiska forskare och teoretiker hur klassmässiga och könsmässiga system går i varandra inom alla system av manlig dominans, och i växande grad enas de om, som Michele Rosaldo så skickligt har formulerat det, att den manliga dominansen utmärker så mycket av människans kända sociala organisation att den fungerar som allmän regel — från vilken det som i fallet med alla regler kan finnas tillfälliga undantag men inget systematiskt motbevis.⁴

En historia eller två?

Den manliga dominansen liksom klassdominansen har lagt beslag på hela den mänskliga historien till den grad att det inte finns någon kvinnohistoria, inga former av kvinnomakt vid sidan av den. De många studier om kvinnor som producerats under senare år kan visserligen fresta oss att tro annorlunda. Det har funnits och återstår så mycket att avslöja. Hävderna om kvinnors prestationer, uthål-

lighet och insatser växer undan för undan. Nu erkänner man åtminstone att medan männen utförde bragderna, byggde upp institutionerna, producerade varorna och kulturerna, styrde folken och allmänt sysselsatte sig med de verksamheter som vi är vana att kalla historia, så gjorde kvinnorna hela tiden något — om inte annat födde de fler män som kunde göra mer historia och fler kvinnor som kunde låta dem göra den. Och nu är vi i stånd att fråga — i den mån källorna tillåter — vad de egentligen gjorde. Men att foga kvinnorna till den tidigare historien — särskilt om det sker i form av ytterligare några försummade storheter eller en hel del ytterligare deskriptiv socialhistoria — förändrar nödvändigtvis inte något väsentligt i vårt sätt att skriva historia. Missförstå mig inte, kvinnornas infogande i den konventionella historieskrivningen kan inte utan vidare avfärdas. Utestängningen av dem har varit så total att varje rättelse måste välkomnas. Den rent kvantitativa ackumulationen av information kommer att framtvinga ett val — tvinga oss att utelämna standardmaterial om män och därmed öka kvinnornas synlighet i historien. Men att tillfoga historien kvinnor är inte samma sak som att tillfoga kvinnohistoria.

Vilka är då de teoretiska implikationerna av att sätta in kvinnohistorien i historien? Jag vill här mena 1) att vi måste uppta det sociala könssystemet som grundkategori i den historiska analysen och förstå att sådana system är historiskt och inte biologiskt bestämda, 2) att den manliga dominansens former varierar historiskt sett och inte kan klumpas ihop under den allmänna rubriken patriarkat, 3) att det enkla ersättandet av konventionell historia med kvinnohistoria lämnar oss fångna i just den lömska ställning av 'den Andra', som den konventionella historien har tilldelat oss, 4) att kapitalismen och de stora borgerliga revolutionerna har tenderat att sprida den sociala könsskillnaden som den faktor som bevarar förlegade hierarki- och beroendeföreställningar — och därmed i praktiken förnekat sina teoretiska löften om allas jämlikhet, 5) att kapitalismens och de moderna representativa styrelsesättets expansion har försökt binda samman män ur

olika klasser, raser och etniska grupper genom det dubbla löftet om individualism i den offentliga sfären och manlig dominans i hemmet, 6) att samhällsteorins alla moderna språk är genomsyrade av detta könssystems ideologiska premisser, 7) att flertalet moderna institutioner, däribland den påstått neutrala marknaden, systematiskt har utvidgat den sociala könsskillnaden som ett grundläggande inslag i den sociala ordningen, 8) att de officiella teorierna om familjen och den könsmässiga arbetsdelningen inte kan förklaras i funktionella termer utan måste förstås som produkten av klass- och könskamp, och 9) att våra dominerande samhällsteorier inte har försett oss med något adekvat sätt att bedöma kvinnornas oundgängliga bidrag till det kollektiva samhällslivet, inklusive klass- och rasdominansen å ena sidan och de förtrycktas motstånd å den andra.

Återvinnandet av kvinnornas roller

Tillfogandet av kvinnor till historien har fått forskarna att upptäcka och kartlägga kvinnornas reguljära deltagande inom nästan alla områden av samhällelig produktion och reproduktion. Men huvuddelen av det insamlade materialet tillhör områden och verksamheter som normalt inte uppträder i den konventionella historiens centrum — eller som gör det endast under industrialiseringens, moderniseringens eller institutionsbyggandets med avsikt avpersonifierade processer. Vi kan nu visa vad var och en med ett visst mått av förnuft redan vetat, nämligen att kvinnorna som grupp har utfört socialt nödvändigt arbete åtminstone i proportion till sin andel av befolkningen som helhet. Vi vet att kvinnorna har lindrat sjukdomar, skött förlossningar, inspirerat och upprätthållit religiösa grupper, härskat över hemliga kunskapsmassor inklusive magiska och religiösa kulturer. Vi vet att de har knutit inbördes band, tappert kämpat för politiska och sociala ideal i egna organisationer och tillsammans med sina manliga kamrater, instiftat och upprätthållit institutioner och nätverk som gett samhällslivet dess egentliga innehåll.

Antropologer, etnografer och uppslagsri-

ka socialhistoriker har återerövrat många av de tidigare bortglömda tecknen på kvinnornas stora roll i alla förkapitalistiska samhällsgrupper. Många av deras insikter har visat sig vara praktiskt eller metaforiskt överförbara. För de litterärt bevandrade är det inbjudande att söka efter kvinnliga krafter, kvinnliga rum, rent av dolda kvinnliga kulturer eller världsåskådningar inom livet i varje samhälle.⁵ Sensitiva forskare som Natalie Davis har lärt oss att spåra underförstådda könsrelationer, deras bekräftelser och omvändningar, i kulturformer som bröllopsupptåg. Vi vet mycket om kvinnornas speciella och socialt bekräftade roll i hungerupplopp i synnerhet och i försvaret av den moraliska ordningens normer i allmänhet.⁶ Pionjärer i den första vågen av ny kvinnohistoria, däribland Nancy Cott, Kathryn Sklar, Carroll Smith-Rosenberg och många fler, har gjort oss förtrogna med kvinnornas speciella världar inom det amerikanska samhället. Nyare undersökningar, bland annat av Ruth Bordin, Mari Jo Buhle, Carl Degler, William Leach och Winifred Wandersee, har lagt större tonvikt vid kvinnornas plats i och insatser för det amerikanska samhällets och den amerikanska kulturens allmänna utveckling.⁷ Denna kunskap ifrågasätter dock inte den ofrånkomliga sanningen att den överväldigande mängden av de verksamheter som bedöms värdiga en officiell historiskrivning till stor del har utförts av och nästan uteslutande tillskrivits manliga medlemmar av de härskande klasserna.

Som sammanhängande kronologiskt och tolkande projekt har kvinnohistorien varit synnerligen framgångsrik vad USA beträffar. De europeiska kvinnornas historia är fortfarande mera ojämnt utforskad även om kvaliteten är hög på enskilda arbeten. Det skulle vara svårt att skriva en sammanhängande allmän historia om de europeiska kvinnorna eller ens om kvinnorna i ett enskilt europeiskt land. De engelska kvinnornas historia verkar dock mer sammanhängande än många kontinentala kvinnors, kanske därför att den nationella enheten, den brådmogna industrialiseringen och en klart synlig och framgångsrik rösträttsrörelse tillhandahåller en tydlig struktur. Men även i En-

gland återstår det fortfarande för kvinnohistorien att säkra sig en erkänd plats i den akademiska världen. Och trots deras elitära prentitioner utgör socialhistoria och familjehistoria, vad de än må ha för förtjänster och kvaliteter, inte några adekvata ställföreträdare för kvinnohistorien. De kontinentala länder som har den mest framträdande rollen inom historieforskningen har saknat en stark inhemsk kvinnorörelse, åtminstone till alldeles nyligen, och knappast varit mottagliga för kvinnohistorien som disciplin. Så trots utmärkta enskilda studier saknar vi sammanhängande nationella historier om de europeiska kvinnorna. För ögonblicket får vi nöja oss med sextonhundralets preciosa, *Jüdischer Frauenbund*, Lyons protestanter, Alexandra Kollontay, Flora Tristan och andra identifierbara grupper och personer som studerats av enskilda forskare.⁸ Ibland ger ett arbete som Richard J Evans' *Kvinnorörelsens historia* ett jämförande perspektiv. Och det rikhaltiga arbetet om familjer, avvikare och folkligt liv, särskilt det som förbinds med Annales-skolan, ger oss i förbigående insikter om enskilda kvinnors erfarenheter. Men till och med de mest framstående exemplen på den typen av arbete, som David Herlihy och Christine Klappisch-Zubers *Les Toscans et leurs Familles* kan inte med rätta betecknas som kvinnohistoria. Även om arbetena om arv och hemgifter har avslöjat mycket om villkoren för vissa kvinnors liv, återstår det fortfarande att systematiskt infoga dem i en teori om kvinnornas historia som direkt tar upp kvinnornas insikter och erfarenheter.⁹ Och om det nu är svårt att skriva de europeiska kvinnornas historia, så är det ännu svårare att skriva den övriga världens kvinnohistoria, trots de utmärkta monografier som finns.

Även i USA är problemen fortfarande förmodligen. Den mest sammanhängande bild som hittills vuxit fram gäller de vita kvinnorna i de nordöstra delstaterna medan det om de vita syd- och väststatskvinnorna bara finns skisser. De svarta, spanskamerikanska, chikanska, indianska och kinesisk-amerikanska kvinnorna m fl söker fortfarande sin plats i standardredogörelserna. De irländska, italienska och judisk-amerikanska kvin-

norna har — liksom i mindre utsträckning deras polska, skandinaviska, tyska och slaviska systrar — fått ett fotfäste i det historiska medvetandet tack vare den nyare arbetarhistoriens insatser. Men för att välja bara ett enda litet exempel vet vi nästan ingenting om de amerikanska kvinnorna och katolicismen, och ännu mindre om katolska kvinnors utbildning. Nordstatskvinnornas evangeliska religiositet har tilldragit sig betydande uppmärksamhet men hos de vita eller svarta sydstatskvinnorna är den i stort sett outforskad. Och medan man lär oss att respektera styrkan och progressiviteten hos Vita bandet finns det ingen mera omfattande modern undersökning av KFUK, som tävlade med den förra organisationen i medlemstal och inflytande och som kan ha haft avgjort större betydelse när det gällde sociala reformer för arbetande kvinnor.¹⁰ Samtidigt är denna ofullständiga uppräknings av vad vi inte vet inte avsedd som någon förebråelse: ämnet är ungt och i tillväxt och luckorna kommer att fyllas. Detta kommer dock inte att automatiskt klargöra kvinnohistoriens plats i historien.

Den officiella historien och kvinnan som 'den Andra'

Den förhärskande tendensen inom amerikansk kvinnohistoria har ställt en rad frågor och hypoteser. De centrala debatterna gäller vilken vikt vi bör tillskriva personliga och formella politiska framsteg och värderingar i kvinnors liv, betydelsen av kvinnors identifikation med familjen, den sociala innebörden av kvinnors tillfälliga eller informella makt inom familjer och samhällen, kvinnornas vinst eller förlust i status i samband med politiska och ekonomiska förändringar (den amerikanska revolutionen, industrialiseringen), förändringen i innehåll och värdering av kvinnornas arbete. Forskarna är starkt oeniga i dessa och andra frågor. Men trots de olika meningarna har kvinnohistorikerna tenderat att betona de särskiljande attribut som gör alla kvinnors liv olik alla mäns. De har fäst uppmärksamhet vid den kvinnliga livscykeln — särskilt vid det återkommande och riskfyllda barnafödandet

men också särskilda erfarenheter av ungdom och ålderdom, vid bristen på övergångsritualer, vid kvinnornas särskilda erfarenheter av medicinsk praktik. De har betonat den klyfta som skiljer flertalet kvinnors liv från de offentliga skeendena och påmint oss om att uppfinnandet av tillförlitliga preventivmedel har påverkat kvinnornas liv på ett mera avgörande sätt än de flesta politiska revolutioner.¹¹

Denna tankegång leder oss till en urskiljbar teori om kvinnornas historia. Det vore kanske orättvist att säga att en sådan teori uteslutande betonar de kvinnliga erfarenheternas privata karaktär. Den pekar nämligen även på hur kvinnornas privata erfarenheter utvidgats in i den offentliga sfären genom det breda spektrum av verksamheter som man brukar beteckna som samhällsligt omsorgsarbete. Man har på senare tid alltmer betonat den politiska betydelse som kvinnorörelserna har haft för sociala reformer. Det är uppenbart att denna betoning härrör ur ett allmänt intresse för kulturens och det sociala könets betydelse som politik, och ur en allmän inriktning på att minimera klassens och klasskillnadernas betydelse bland kvinnor. Det är givet att ett seriöst uppmärksammande av det sociala könet som kategori i den historiska analysen tvingar historikern och även samhällskritikern att fullt beakta dess roll i utvecklingen av politiska maktformer. Men det kan knappast regelrätt ersätta klassen. Mycket av det arbete som betonar könet till den grad att klassen utesluts kommer till korta inför den kärva sanning som Barbara Leslie Epstein har understrukt: att erfarenheterna från hemlivet kanske har satt kvinnorna i stånd att uttala sig om särskilda moraliska värden och skänkt dem ett nätverk att bygga rörelser och allianser på, men samtidigt har det allvarligt kringskurit deras syn på sig själva, på sina egentliga sociala roller och sina mål. Det förbiser även de klassmässiga grundvalarna till hemlivets variationer och kvinnornas motstridiga tolkningar av offentliga angelägenheter allt efter klass och etnisk ursprung. Sålunda är Carl Deglers upptäckt att familjens intressen och kvinnornas intresse av personlig utveckling genom hela arton- och nittonhundratalet stod i strid

med varandra, sorgligt fjärran från att ge vare sig någon teori om kvinnornas historia eller en teori om kvinnornas plats i den konventionella historien. Degler konstaterar helt riktigt paradox att den moderna familjen och den moderna feminismen uppstått under samma historiska period, men han förbiser avsiktligt de klassförhållanden — den politiska ekonomin och de sociala relationerna — som är nödvändiga för att någondana skall kunna förstås. Degler kommer i själva verket inte med någon utmaning av den förhärskande teorin om de amerikanska kvinnornas historia utan enbart med en specifik syntes av de monografiska arbeten som denna teori vilar på. Inte heller har den dominerande teorin på allvar utmanats genom senare godtyckliga försök att bredda dess förment politiska innebörd. En enstaka undersökning som Jacquelyn Dowd Halls fina bok om Jesse Daniel Ames förbigår klokt nog helt teorin till förmån för en framställning av det komplexa i enskilda kvinnors sociala aktioner.¹² Men i regel accepterar den teori som besjälar det mesta arbetet inom amerikansk kvinnohistoria underförstått den förhärskande, manliga synen på kvinnorna som 'de Andra' och försöker bara vända den till sin fördel. Denna syn på kvinnohistorien, som i sin rikaste och mest sammansatta form har lärt oss mycket, behöver inte utmana den konventionella historien. Eller rättare sagt är dess utmaning så extrem att ett utbyte blir nästintill omöjligt.

Kvinnornas nästan fullständiga uteslutning ur historien sådan den skrivits och lärts ut är ingen tillfällighet eller något obetänksamt förbiseende. Det bästa tillgängliga materialet vittnar om att världshistoriens stora religioner eller mäktiga och framgångsrika stater har systematiserat och utbrett det allmänna mönster av manlig dominans som karakteriserar de flesta samhällen. Detsamma kan sägas om de flesta formella institutioner inklusive moderna fria yrken, fackföreningar och politiska partier. Kapitalismen har på olika viktiga sätt påskyndat processen liksom, åtminstone inledningsvis, de stora borgerliga revolutioner som befäste dess politiska grundvalar. Västimperialismen har exporterat den. Och få socialistiska revolutioner har gjort särskilt mycket för att korri-

göra, manliga synen på kvinnorna som 'de Andra' och försöker bara vända den till sin fördel. Denna syn på kvinnohistorien, som i sin rikaste och mest sammansatta form har lärt oss mycket, behöver inte utmana den konventionella historien. Eller rättare sagt är dess utmaning så extrem att ett utbyte blir nästintill omöjligt.

Foto Ulla Lemberg, Moskva 1980.

gera tendensen. Just de institutioner och grupper som varit mest intresserade av att skriva historia som vittnesbörd om sin egen framväxt och mission har återspeglat manliga intentioner. Historiens subjekt har i överväldigande grad varit manligt. I detta perspektiv handlar historien om människans, mannens, flykt från och seger över hemlivets och naturens förkvävande krav (som nära identifierats med den allt uppslukande kvinnligheten). Mannen har gjort historia genom att definiera ickemannen som 'den Andra' och sedan se sina framgångar som en seger för rättvisans och ordningens allmän-giltiga värden.

Med sällsynta undantag har kvinnohistorien tagit upp just det som utelämnats ur den officiella historien. Kvinnohistoriker kan därför frestas att förkasta all officiell historia som irrelevant för de kvinnliga erfarenheterna.¹³ Men denna strategi förevisar i sin renaste form många av den officiella historiens mest försåtliga myter. För den kapitulerar för den officiella historiens betoning av den kvinnliga biologins universella krav. Konfrontationen mellan kvinnohistorien sådan denna tagit form under det senaste årtiondet och den konventionella historien ger oss särskild möjlighet att ompröva de premisser som styr en historisk tolkning — fast endast om konfrontationen engagerar båda parter. Kvinnorna måste som medlemmar av ett kön men samtidigt medlemmar av alla samhällen odla och vara stolta över den dubbelhet som DuBois talade om. De måste också erkänna att även deras identifikation som socialt kön i sig är en historisk konstruktion. Männens dominans över kvinnorna tillhör grunden för all dominans över specifika klasser, raser, etniska grupper och folk. Den skär igenom alla former av underordning och överordning och kan inte förstås isolerat från dessa.

Könssystem och historisk analys

Den feministiska forskningen har med rätta betonat könets egenskap av social konstruktion. Man accepterar nu allmänt att alla samhällen främjar formandet av identiteter

och roller som anses lämpliga för de sociala könen och att de normalt framställer dessa identiteter och roller som naturliga utflöden av biologiska könsskillnader. Om vi för ögonblicket förbigår relationerna mellan medfödda biologiska skillnader och socialt fastställd könsdifferentiering, gäller att historikerna måste se de olika könsidentiteter och könsroller som skilda samhällen tilldelar män kvinnor som historiska fakta som kräver historisk analys. De måste också erkänna att de egenskaper som tillskrivs män och kvinnor är inbördes beroende av varandra som integrerade delar av det förhärskande könssystemet.¹⁴ Den främsta teoretiska konsekvensen av konfrontationen mellan kvinnohistorien och den officiella historien är detta erkännande av det sociala könssystemet som en grundläggande kategori i den historiska analysen — lika djupt ingraverad som klassförhållandet i de sociala och ekonomiska formationerna och de politiska institutioner som de ger upphov till. Det förhärskande könssystemet i ett samhälle drar upp konturerna för de auktoriserade versionerna av manlighet och kvinnlighet, de socialt legitimerade möjligheterna att leva sitt liv som man eller kvinna. Dessutom har könssystemet den effekten att det inordnar mycket av naturriket och mångfalden av mänskliga verksamheter och erfarenheter under könsdifferentieringen. Den i tid och rum enorma variationen i könsspecifik fördelning av arbetsformer (uppgifter), attribut och moraliskt ansvar påvisar klart könssystemets föränderlighet. Det är fruktlöst att söka efter ett enhetligt kvinnoförtryck eller en universell form av manlig dominans. Men det är nödvändigt att utforska och analysera fördelningen av roller och identiteter mellan könen för att kunna förstå dynamiken i ett socialt system överhuvudtaget.

Insikten om könssystemet som ett centralt inslag i alla sociala relationer utgör början till det viktiga återförandet av kvinnorna till den historiska processen samtidigt som den leder oss ut ur återvändsgränderna med försöket att etablera könsskillnader som historisk orsaksfaktor. Den gör det möjligt för oss att se kvinnorna som fullvärdiga deltagare i människans kamp för överlevnad och seger över

naturen i betydelsen av att skapa en specifikt mänsklig värld. Men vi får inte hoppa ur den allmänna könskonspirationens aska in i den utslätande funktionalismens eld. Den kvinnovrede som eggat så mycket av den tidiga feministiska forskningen och ännu besjälar något av den har tvingat oss att ifrågasätta de 'naturliga' antagandena om att kvinnorna inte figurerar i de stora maktsägnerna på grund av sitt ansvar för barnafödandet i synnerhet eller sin biologiska bestämning — läs underlägsenhet — i allmänhet. Vi har nu lärt oss — inte precis som någon överraskning men ändå inte utan smärta — att kvinnorna i regel har varit aktivt utestängda från såväl maktens korridorer som lärdomens salar. Men hur systematisk utestängningen av kvinnorna än varit har de män som satt igång dessa aktiviteter inte varit primärt upptagna av kvinnorna. Männen valde att bygga stater och utkämpa krig på sätt som kan ha varit kvinnoföraktande, men i grunden och på den historiskt mest signifikanta nivån var de främst sysselsatta med att vinna krig eller bygga stater. De verkade som agenter för klasser och samhällen, och försökte i den egenskapen utvidga makten för det samhälle eller den klass som de representerade.

Detta fundamentala erkännande av den mänskliga motivationens sammansatthet och det ömsesidiga beroendet mellan medlemmar av familjer, samhällen eller rent av olika klasser har stimulerat dem som skriver de arbetande folkens, och förtryckta etniska grupper och rasers historia att närmare studera de sociala, ekonomiska och ideologiska band som förenar personer och grupper med objektivt motsatta intressen. Resonemangen är välbekanta. Exempelvis har de arbetande klasserna i utvecklade nationer ofta stött sina ledares imperialistiska politik eller offrat sina liv i krig mot sina arbetarklassbröder i andra nationer. Arbetande människor och förtryckta grupper har ofta fogat sig, åtminstone delvis, i ideologier som tilldelat dem rollen av underlägsna kollektivmedlemmar. Vissa grupper av arbetare har gått med på vad som vi i vår efterklökhet kan se som bräckliga och kortvariga ekonomiska vinster till priset av en objektiv försvagning av klassens position i samhället som helhet. Kvin-

nor som för egen del eftersträvat aktiva sociala roller eller större sexuell frihet har gått emot rösträtten. Medlemmar av alla sådana grupper, inklusive kvinnor, har ibland accepterat den dominerande ideologins hegemoni i tillräckligt hög grad för att acceptera dess idealdefinitioner som modeller för sig själva.

Historiker och samhällsteoretiker har ofta haft olika meningar i bedömningen av sådana strategier. För inte så länge sedan var det i vänsterkretsar på modet att tala om arbetarklassens falska medvetande. Det var också på modet bland whigliberaler som hyllade status quo att lovorda den individuella rörligheten som en förnuftig anpassningsprocedur. Den dominerande riktningen inom amerikansk historiografi och samhällsteori har behandlat sådana pinsamma kompromisser med de faktiska förhållandena som funktionell anpassning. En sådan funktionalism avlägsnar effektivt konflikter, strider och nödvändigtvis svåra val från den historiska processen: samhället utvecklar sig som en organism i och med att dess medlemmar finner nischer som passar dem. Bortsett från den rikt utvecklade jargongen liknar detta på ett förvirrande sätt en panglossartad optimism eller kanske en välmenande utilitarism.

Funktionalismen vilar tungt på kvinnohistorien. Funktionalisterna fäste ju tidigt uppmärksamheten vid reproduktionen av sociala värderingar och institutioner och vid familjens särskilda betydelse i samhället. Styrka av sitt intresse för ekonomi, antropologi och psykologi erkände funktionalisterna villigt familjelivets — och särskilt kvinnorollernas — betydelse för stabiliseringen och reproduktionen av sociala relationer och politiska kulturer. Deras tänkande gav utrymme åt kvinnornas erfarenheter men hade fällt sin dom över erfarenheternas innebörd redan innan arbetet började. Kvinnorna passar naturligt in i familjeroller; deras verksamheter kompletterar naturligt männens; de tillhandahåller naturligt ett fostrande klimat för inympandet i de unga av deras föreskrivna vuxenroller. Dessutom styr kvinnornas naturliga familjeroller deras tillträde till den offentliga sfären — till de ekonomiska,

sociala och politiska roller som naturligt tillfallit männen.¹⁵

I den mån som detta slags tänkande kom att dominera familjehistorien ledde det många kvinnohistoriker till att skarpt kritisera identifikationen av kvinnor och familj som ett naturligt studieobjekt. Faktum är ju att även i de västeuropeiska och amerikanska samhällena med deras ovanligt höga andel av aldrig gifta personer har de flesta faktiskt tillbringat större delen av sitt liv som medlemmar av familjer. Och tack vare arbetsplatsens ogästvänlighet, lagens hinder och det informellt sanktionerade våldet mot kvinnor som ensam vågat sig ut i den offentliga sfären, har de flesta kvinnor faktiskt funnit familjen som inte bara sitt viktigaste verksamhetsområde utan även det viktigaste ursprunget till sin sociala identitet. Men denna enkla förbindelse säger föga om de villkor enligt vilka kvinnor bildat familj för fortplantning, om den makt de erhållit som familjemedlemmar eller om relationerna mellan kvinnor och män inom familjerna. Inte heller visar den i vilken grad familjerna själva varit produkter av den historiska processen — av medvetna politiska och ideologiska åtgärder.

Familjehistorien ifrågasatt

Familjerna är inte bara samhällets grundenheter utan de är också — eller har till alldeles nyligen varit — grundenheter för produktion och herravälde. Det är trots allt vårt historiska raffinemang svårt att rubba modellen med familjen som en biologisk och känslomässig enhet av föräldrar och avkomma, kanske förstärkt eller utvidgad med olika släktrelationer. Ändå har antropologerna visat hur många olika former som familjen kan ta sig, och vi bör nu inse att den ur västerländskt perspektiv centrala historiska utvecklingen har varit framväxten av politiska och ekonomiska villkor, som givit det individuella faderskapet kontrollen över kvinnorna och deras avkomma.¹⁶

Historiker som behandlat medeltidens och den tidigare Nya tidens Europa och tagit faderskapet för givet har skilt mellan familj och hushåll för att därmed kunna särskilja

sociala relationer från blodsband. De har följt hur samhällsagnarna har rensats bort från familjevetet. De har i synnerhet förbudit förändringar i familjens känslomässiga och ideologiska uttryck med förändringar i kvinnornas socialt föreskrivna roller och med den nya tonvikten på moderskap och äktenskaplig intimitet. I denna sammansatta och långt ifrån rätlinjiga process har den stora mångfald av familje- och hushållsformer som kvinnorna medverkat i inte utgjort någon naturlig utvidgning av en oföränderlig kvinnoroll. Snarare har familjen varit det primära område på vilken de sociala könssystemen har reproducerats och omvandlats. I den meningen framdriver insättandet av kvinnohistorien i historien en viktig återutforskning av familjerelationernas karaktär som könsrelationer — måhända könskonflikter — inom ramen för de sociala, ekonomiska och politiska förhållandena.¹⁷

Lika svår att rubba som modellen med den naturliga kärnfamiljen är den moderna individualismmodellen. Det är med individens autonomi och ansvar som mått vi tenderar att bedöma kvinnornas obestridliga familjeberoende. En långt mer användbar arbetshypotes är dock den om alla individers ömsesidiga beroende i alla förkapitalistiska och de flesta kapitalistiska samhällen. Den medeltida bondefamiljen, den genovesiska hantverkarfamiljen, nybyggarfamiljen i USA, den invandrade arbetarfamiljen, den svarta arrendatorsfamiljen, den moderna franska bondefamiljen, den urbana eller agrara europeiska arbetarfamiljen — alla har de krävt en full medverkan av alla familjemedlemmar. Men villkoren för denna medverkan har varierat betydligt. Många historiker, till exempel Leonore Davidoff, Laura Oren och John Faragher, har funnit en betydande asymmetri i antingen mäns och kvinnors olika insatser eller i den makt och status som antagits komma från deras respektive insatser. De finner kort sagt att kvinnorna inom familjen systematiskt har undertryckts av sina män. Andra som Joann Vanek menar sig ha funnit en symmetri, om än med vissa skillnader, i mäns och kvinnors insatser för hemekonomin. Indirekt tycks Louise Tilly, Joan Scott, Tamara Hareven och andra som

betonar vikten av familjestrategier hålla med om detta.¹⁸ Mycket talar i själva verket för att mäns och kvinnors relativa ställning inom familjen skiftar i takt med materiella villkor och ideologiska tendenser, som ligger utanför familjemedlemmarnas direkta kontroll eller med de berördas temperament.

Under större delen av den upptecknade historien har familjen förmedlat individernas ekonomiska, sociala och politiska deltagande i de större kollektiv av vilka deras familjer är del. Men denna förmedling kan inte reduceras till en viss smärre anpassning. Härskande klasser har normalt främjat en bestämd familjepolitik. Själva den familjemodell som vi nu tar som så given är ett direkt resultat av beslutsamheten hos statsbyggarna vid nyare tidens början att förse sig med en så lätthanterlig befolkning som möjligt. I detta syfte om än på olika sätt verkade de franska och engelska monarkerna för att definiera familjen som en enhet och faderns särskilda auktoritet inom den. För detta mönstrade de krafter som lagen, den framvä-

xande polisen, skatteindrivarna och de offentliga institutioner som de försökte inrätta. För säkerhets skull fortsatte man länge att förlita sig till en uttalat patriarkal ideologi som kunde rättfärdiga deras styre.¹⁹

Detta patriarkat från nyare tidens början sökte stöd och tröst i långt äldre praktiker och ideologier. Men trots sitt fromma själv rättfärdigande försökte det också etablera en ny, omfattande och skoningslös styrelseform. Dess faderliga tentakler sträckte sig längre in i de olika samhällenas liv än vad det fanns stöd för i traditionen. Åt männen, familjefäderna som den drog in i sitt nät, erbjöd den en kompensation i form av verklig makt över kvinnorna i deras egna familjer. Denna nya kringkärning av kvinnorna gick hand i hand med viktiga och ofta brutala omvandlingar av klassförhållandena, med förberedandet av den traditionella aristokratin för ansvar på områden som kapitalistiskt jordbruk, kapitalackumulation och rationellt självstyre.²¹

De patriarkala monarkerna lyckades allt-

Foto Ulla Lemberg, Moskva 1980.

för väl. De klasser som de skolade i det nationella självstyrets disciplin beslöt snabbt att göra sig av med den nominelle fadern och ta ansvaret själva. Raden av borgerliga revolutioner vält det patriarkala styrelsesättet — och ofta gav man eftertryck åt detta genom att hugga huvudet av de patriarkala monarkerna. Som jag i ett annat sammanhang har hävdad tog de teoretiska rättfärdigandena av denna nya tolkning av suveräniteten som ett utflöde av individen och hans absoluta egendomsrätt en nödvändig omväg över familjerektionerna, och postulerade mannens och kvinnans jämlikhet inom familjen som logisk grund för individuell autonomi och representativt styrelsesätt. Men sederna och än mer den ekonomiska omvandlingen revolterade mot att kvinnorna förverkligade denna teoretiska jämlikhet i praktiken. Det var faktiskt inte så få i hovpolitik fuskande aristokratkvinnor som fick betala för att de juridiskt sanktionerade, hierarkiska klassskillnaderna upphävdes. Kapitalismens konsolidering följde av rationaliserade ekonomiska förhållanden och så småningom av industrialiseringen fullbordade den politiska utvecklingen genom att gradvis kringskära kvinnornas deltagande i alla så kallat offentliga verksamheter. Patriarkatets offentliga nederlag och förkastande som framkomlig modell för relationerna mellan olika män, gav männen om något friare tyglar att styra sina kvinnor i hemmet. Fadern - Kungen är död, leve fadern.²¹

Kvinnorna i kapitalets tidsålder

Många aktuella socialhistoriska och kvinnohistoriska arbeten har gällt övergången till kapitalismen och de stora borgerliga politiska revolutionerna — även varierande beskrivet som industrialisering, urbanisering och modernisering. Genom alla dessa arbeten löper en ständig diskussion om den försämring eller förbättring, som dessa förändringar åstadkom i kvinnornas och de arbetande människornas liv. Hittills finns det få komparativa arbeten och föga som sätter de politiska förändringarna i samband med de socioekonomiska. Men även den flyktigaste läsning av materialet avslöjar den besvärliga

paradoxen att de påfallande stora politiska och ekonomiska framstegen ofta medförde skenbara eller faktiska förluster för både kvinnor och arbetare. Måhända är de frågor som kretsar kring bättre eller sämre, vinst eller förlust inte korrekt ställda. Den nya forskningen förser oss dock med material som gör att vi kan börja begrunda de sociala systemen på ett mera omfattande sätt, och erkänna det sociala könssystemet och arbetsdelningen efter biologiskt kön — i alla dess förändringar efter klass och ras — som centrala för varje socialt system.

De borgerligt demokratiska revolutionernas bidrag till kvinnornas sociala och politiska individualism fordrar ett särskilt omnämnande. De kan inte helt förstås utan de kapitalistiska sociala relationer som de konsoliderade. Liksom den borgerliga individualismens ideologi erbjöd kapitalismen — och särskilt industrikapitalismen — potentiellt ett mycket större mått av oberoende och jämlikhet med männen än vad tidigare klassförhållanden hade gjort. Ändå har många som skrivit kvinnornas eller det arbetande folkets historia genom sin opposition mot kapitalismens faktiska orättvisa letts till att romantisera livet i de förkapitalistiska och särskilt de förindustriella samhällena. Denna romantisering har enormt underlättats av det skenheliga och självbelåtna hyckleriet hos dem som predikar medelklassens triumf och moderniseringens framåtskridande och utvecklande kraft. Båda sidor i denna hetsiga debatt har en tendens att bortse från den strukturella omvandlingens avgörande implikationer. Vad kvinnorna beträffar förändrade både kapitalismen och den borgerliga ideologin fundamentalt den manliga dominansens karaktär. Ingendera avskaffade den, och på kort sikt kanske båda intensifierade den, åtminstone vad gäller vissa grupper av kvinnor.

Hur komplicerade dessa frågor än är så måste man inse att de förborgerliga samhällena systematiskt underblåste kvinnornas underordning och deras utestängning som individer, från den offentliga makten, medan det borgerliga samhället erbjöd kvinnorna inte bara en ny, individualistisk modell utan också förut otänkbara möjligheter till

faktisk jämlikhet med männen. Vetenskapen, tekniken och medicinen minskade alltmer de fysiologiska skillnaderna mellan männens och kvinnornas bidrag till det socialt nödvändiga arbetet, ner till en obetydlighet. Maskiner tillät kvinnorna att utföra i stort sett samma arbete som männen. De medicinska framstegen minskade risken för död i barnsäng och för spädbarnsdödlichkeit, vilket senare reducerade det antal barn som en kvinna behövde föda för att bidra till reproduktionen. Preventivmedlens spridning tillät kvinnorna att begränsa antalet graviditeter utan att behöva avstå från eller inskränka sitt sexuella liv. Urbaniseringen gav kvinnorna möjlighet att överleva oberoende av familj och hushåll. Den moderna utbildningen gjorde dem i växande grad läskunniga.

Trots, eller kanske på grund av, sina potentiella bidrag till kvinnornas oberoende och jämlikhet reste dock både den borgerliga ideologin och de kapitalistiska samhällsförhållandena höga hinder för kvinnornas individuella utveckling. Båda samlade en formidabel kombination av sedvänjor och modern vetenskap för att rättfärdiga kvinnornas underordning, och båda gynnade en männens allians tvärs över alla klassgränser för att vidmakthålla den. Nya nedvärderingar av den kvinnliga naturen liksom nya förhållanden av kvinnornas behov av beskydd präglade teorin och praktiken att utestänga kvinnorna från fullt socialt och politiskt deltagande. Med tiden föll många av dessa hinder inför kvinnornas beslutsamma kamp i egen sak. Utestängningsarvet ligger dock så djupt inbäddat i våra politiska, sociala och ekonomiska förhållanden att kvinnorna som grupp alltmer liknar en förtryckt och utsugen ekonomisk klass. Det finns skäl att tvivla på att de utvecklade kapitalistiska samhällena nu skulle kunna ge sin kvinnliga befolkning ekonomisk jämlikhet. Men att de inte kan det beror på deras ekonomiska struktur — kapitalets behov av att utsuga mervärde — inte på någon obönhörlig logik hos den individualistiska ideologin. Det bör emellertid ge oss en tankeställare att kapitalismen trots sin logik och sina löften har gjort så stora vinster på kvinnoförtrycket. I praktiken har dess särskilda former av mansdominans bi-

dragit till att producera och reproducera de klassförhållanden, som varit den till så stor nytta.

Den borgerliga konstruktionen av det sociala könet

Uttrycket 'patriarkat' har hemsökt alla försök att beskriva segheten i männens dominans över kvinnor och barn. Det kan inte på något fruktbart sätt utsträckas utöver sina specifika historiska yttringar. Att helt enkelt likställa fadersvälde med paternalistisk dominans inom enskilda familjer eller hushåll innebär att man abstraherar bort de sociala och politiska förhållanden som bygger upp olika samhällen. Patriarkatet är inte bara en relation mellan män och kvinnor utan också mellan olika män. Och patriarkatet gäller inte bara herraväldets praktiker utan också föreställningarna om dem och deras legitimering. Normerna hos ett patriarkaliskt samhälle där suveräniteten och auktoriteten antas härstamma från fädernas medfödda rättigheter och där samhället i dess helhet framställs som en familjeorganisation, står i grundläggande motsättning till normerna hos ett borgerligt samhälle som stoltserar med sin rationalism och individualism — åtminstone för sina fullt ut deltagande manliga medlemmar. Otaliga variationer och graderingar skiljer det rena patriarkatet från den rena individualismen. De tidiga borgerliga samhällena försökte behålla så många patriarkala spår som möjligt, åtminstone vad gällde kontrollen över kvinnor och arbetskraft. De omhuldade också fromma patriarkala metaforer som kunde bekräfta ett herravälde som alltmer skildes från de patriarkala institutionerna. Det absoluta ägandets och medborgarskapets praktik och ideologi stod nämligen i grundläggande konflikt med sina motsvarigheter inom den traditionella hierarkin och det traditionella patriarkatet. Till och med sydstaternas moderna slavsystem skilde sig från det traditionella patriarkatet i sin speciella kombination av regelrätt arbetskraftsägande och ny, paternalistisk ideologi. I de feodala godsägarsystemen ägdes inte de livegna, och deras tjänande ställning, som överfördes genom fadern och inte ge-

nom modern, utgjorde en säkerhet för att man inte likställde dem med ägda ting eller såg ställningen som konsekvens av ett ned-ärvt, biologiskt öde. Och, som Linda Kerber visat, när de amerikanska männen konsoliderade sin vision om den individuella autonomin i medborgarbegreppet, kände de sig tvungna att formulera ett kompletterande begrepp om republikanskt moderskap i stället för att lita till äldre, patriarkala föreställningar om hierarkisk dominans. Dessa och många andra exempel visar att det i alla kapitalistiska samhällen otvivelaktigt existerade en specifikt borgerlig paternalism, under en mängd olika former, och den borgerliga rätten gav ovärderligt stöd åt männens dominans över sina kvinnor. Men vi fördunklar mer än vi klargör, om vi likställer denna paternalism och denna dominans med ett egentligt patriarkat, vilket sker när vi låter former av paternalism och dominans, som upplevs av kvinnor i olika länder och inom skilda klasser och raser smälta samman.²²

Det manliga angreppet på det formella patriarkatet åtföljdes vanligen av att man utvecklade en explicit ideologi om åtskilda sfärer. Mycket bläck har under senare år flutit i diskussionen om huruvida 'åtskilda sfärer' är en riktig beskrivning av den könsmässiga arbetsdelningen inom borgerliga samhällen. Ändå råder det inget tvivel om att begreppet haft en betydelsefull roll i de borgerliga samhällenas framställning av sig själva. Problemet är inte ideologins uppkomst utan förvisningen om att dess yttringar och föreskrifter återspeglade verkligheten. Underklasskvinnorna hade förvisso inte tillgång till den materiella trygghet som skulle ha medgett det fullständiga odlande av sann kvinnlighet och moderskap på heltid som litteraturen föreskrev. Även för mera välbeställda kvinnor var det produktiva arbetets avlägsnande från hushållet en lång och utdragen process. Klyvningen mellan hem och marknad förblev långt ifrån perfekt. Nya mönster för arbete, konsumtion, fritid — liksom ändrade uppfattningar om tid, arbetsetik och individuell identitet — band de båda samman lika mycket som de skilde dem åt.

Det står emellertid utanför all diskussion att idén om åtskilda sfärer, hur komplicerad

verkligheten än må ha varit, åtnjöt betydande ideologisk status. Den föreskrev roller och manade till antagande av dem; den bidrog till att legitimera kvinnornas ekonomiska beroende av männen och deras utestängning från politikens, affärlivets, de fria yrkenas och det fackligt organiserade arbetets expanderande världar; den framlade en kvinnlighetsmodell som paradoxalt nog tillät en större frihet i exploateringen av kvinnor som inte åtnjöt frihet från att ingå i arbetskraften, den skylde över de motsättningar som delade kvinnorna efter ras och klass, och den utestängde till och med privilegierade kvinnor från den upplevelse av auktoritativ självförvisning som för männens del fanns inbyggd i föreställningarna om ägande, arbete och politiskt ansvar.²³

Föreställningen om åtskilda sfärer har djupa rötter i den sociala könsuppdelning som finns i botten av alla världsåskådningar och samhällsformationer. Det borgerliga samhället kan i detta avseende inte tillskrivas att ha uppfunnit de åtskilda sfärerna, men man kan tillskriva det befrämjandet och utbredandet av ideologin om åtskilda sfärer som väktare av gamla undanträngda hierarkiföreställningar. Det frilade därmed — för att låna en analogi från Karl Polanyis diskussion om den kapitalistiska marknaden²⁴ — de sociala könsskillnaderna. Medan dessa skillnader traditionellt hade figurerat i alla förklaringar av världen sådan den är, blev själva existensen av skillnader ett ideologiskt försvar för kollektiv klass- och mansdominans i ett samhälle som sade sig hämta sin identitet från den individuella friheten. Den allt genomträngande könsmässiga arbetsdelningen skar över alla klassgränser, vilka alltmör underordnades den, åtminstone i den officiella ideologin. Och eftersom den könsmässiga arbetsdelningen antogs vara en naturlig förlängning av den sociala könsidentiteten, tenderade den att helt identifieras med det sociala könssystemet, vilket i sig kom att uppta äldre föreställningar om hierarki och beroende. I det avseendet kom den sociala könsskillnadens olika föreställningar att dominera de mest grundläggande föreställningarna om samhällsordningen. I synnerhet kom den att samtidigt forma och bäddas in i

även de mest vetenskapliga analyser av det sociala och ekonomiska livet.

Elizabeth Fee, Charles Rosenberg, Carroll Smith-Rosenberg, Yvonne Knibiehler och andra har visat att antropologiska och medicinska synsätt på kvinnor uppstod som produkt av vidare ideologiska föreställningar. Den vetenskapliga diskussionen om kvinnans natur kan återföras till det moderna antropologiska och medicinska tänkandets början, men den nådde maximalt sammanhang och vetenskaplig hegemoni mot slutet av artonhundratalet, ungefär samtidigt som de parallella teorierna om medfödda rasegenskaper. Ur ett statsvetenskapligt perspektiv har Susan Moller Okin nyligen hävdat att det inom det politiska tänkandet dröjer kvar en funktionell syn på kvinnorna. Hennes provocativa arbete avstår emellertid från att behandla det politiska och sociala tänkandets specifika historiska utveckling och tenderar därmed att försumma det myc-

ket speciella sätt att tala om kvinnor som uppenbart genomsyrar all modern politisk och social teori.²⁵

Reproduktionsstrategier och klasskamp

Den ekonomiska diskursens väldiga roll för formandet av de moderna könsrelationernas upplevelse och praktik förtjänar ett särskilt omnämnande. Den ekonomiska vetenskapen med sina rötter i den politiska aritmetiken och den politiska ekonomin blev myndig i samband med det kapitalistiska produktionssättets utbredning. Den tillhandahöll från första början en formell analys av kapitalismen, kapitalets vetenskapliga självmedvetande och de sociala produktionsförhållanden och reproduktionsförhållanden som den uppammade. Förståeligt nog tenderade den att beräkna sådana aktiviteter och relationer som lämpade sig för beräkning, särskilt det överskott som producerades av hushåll-

Foto Ulla Lemberg, Rom 1972.

senheterna eller köpandet och säljandet av arbetskraft utanför hushållet. Under århundraden hade sådana marknadsaktiviteter utgjort marginella biprodukter till reproduktionen av jordbrukssamhällets huvuddel. Det kapitalistiska produktionssättets seger förallmänligade och systematiserade dessa marginella aktiviteter. Mellan det absoluta ägandets och arbetskraftsförsäljningens/arbetskraftsköpets båda poler hamnade mycket av samhällets grundläggande ekonomiska liv under marknadsutbytets hägn och blev en integrerad del av kapitalackumuleringen. Därför blev det vanligt att tala om marknadsaktiviteten som produktiv. Men de mänskliga deltagarna i denna process såg utan tvivel saken på annat sätt. Närmare bestämt klassificerades kvinnornas arbetskraft — fast inte bara den — genomgående som ickeproduktiv, om den inte disponerade över en lön. Den slitsamma förbrukningen av mänsklig energi och nyttan av dess produkter hade inte med saken att göra. Den centrala omvandlingen var inte den som skedde från reproduktion till produktion eller från självförsörjning till marknad, utan snarare omvandlingen av reproduktionens eller självförsörjningens olika delar till varor. Det var alltså reproduktionens eller försörjningens ursprung som hade förändrats. Lönen ersatte gradvis bondgården eller den enskilda verkstaden som reproduktionens hörnsten. Det är endast ur kapitalets perspektiv som lönearbetet kan kallas produktivt, och det endast därför att det alstrar bytesvärde och mervärde, inte på grund av produkternas inneboende egenskaper. Det finns inga andra kriterier än medverkan i bytesvärdet och produktionen av mervärde, som rättfärdigar att man kallar den arbetskraft som producerar en limpa Mirakelbröd produktiv, men den som producerar en hembakad limpa improduktiv. Till de kulturella och psykologiska biprodukterna av denna process hör sentimentaliseringen av den hembakade limpan och det åtföljande trycket på kvinnorna att fortsätta producera bruksvärden för att visa sina kvinnliga egenskaper.

Det är ett mått på kapitalismens globala framgång som världsåskådning att dess distinktioner mellan produktion och repro-

duktion, självförsörjning och marknad, offentligt och privat har vunnit sådan hegemoni. Det är ett mått på kapitalismens framgång som socialt system att så många politiska och ekonomiska institutioner drivit igenom dessa distinktioner. För kvinnornas del gick deras relativa utestängning från denna varublivandeprocess hand i hand med deras utestängning från den fulla individualismen. Först med det kapitalistiska produktionssättets utbredning utformades det påstått naturliga förhållandet mellan familjen, som förmedlare av bytes- och bruksvärden, och kapitalet.

Till en början spelade kvinnorna en viktigare roll i de första industriella aktiviteterna än som allmänt erkänts. Vi har fått veta en hel del om hur hela familjer drog in i fabriken. Först med det mognare industrisystemets intåg uppstod en skarp skillnad mellan mönstren för kvinnors och mäns deltagande i arbetskraften. Det som återspeglades var att jordbrukande familjeenheter flyttades över i sin helhet till en industriell miljö och senare omstrukturerades. Det förutsatte också att familjen tidigare hade stötts bort från sin gård. Enligt andra mönster, till exempel i Frankrike, USA och även Japan, behöll jordbrukarfamiljerna sina band till gården långt efter det att denna upphört att kunna försörja alla deras medlemmar. Under sådana förhållanden var, som Thomas Dublin hävdade med utgångspunkt från flickorna i Lowellfabriken, de ogifta döttrarna troligen de mest disponibla medlemmarna av familjens arbetskraft. Döttrarna tillsammans med andra fattiga ensamstående kvinnor, som riskerade att bli en börda för de offentliga resurserna, flyttade sedan till eller tilldelades arbete i de nya fabriken. Ur den agrara könsrättssiga arbetsdelningens perspektiv följde de med den för sitt kön passande uppgiften att spinna (eller senare, som i Marlies, tillverka band) till en ny arbetsplats. Ur arbetsgivarnas perspektiv framstod de som en foglig och lätthanterlig arbetskraft. Sålunda skedde familjens första anpassning till den framväxande industrikapitalismen genom just den kvinnornas arbetskraftsmedverkan som både kapitalister och arbetare betraktade med ringaktning.²⁶ När fabriks-

arbetet och lönearbetet förändrades från ett marginellt eller kompletterande bidrag till uppehållet för ett växande antal arbetande människor till grunden för detta uppehälle, kom arbetarkvinnornas lönearbete att alltmer styras av den förhärskande kulturens normer, förstärkta av industrikapitalismens könsspecifika struktur. Det tog arbetarklassen generationer — och då ändå bara för dess dominerande sektion — att etablera sin rätt till en manslön som medgav en tillräcklig familjeförsörjning. Fram till dess bidrog alla arbetarfamiljens medlemmar till familjeinkomsten, även om de gjorde vad de kunde för att undvika de gifta kvinnornas direkta deltagande i arbetskraften.²⁷

Det har blivit vanligt att förklara de gifta kvinnornas allmänna frånvaro från arbetskraften med en eller annan familjestrategi. Argumenten om de traditionella värderingarnas livskraft, barnafödandet och behovet av en mor i hemmet är välkända. Vi vet nu också, tack vare arbete av Heidi Hartmann, Claudia Goldin och andra, att arbetsplatsen inte uppmuntrade kvinnornas deltagande på lika villkor med männen eller belönade ett konsekvent deltagande i arbetskraften med långsiktiga löneökningar. Arbetsmarknadens segmentering förstärkte, om än inte direkt bidrog till, att de arbetande människorna anslöt sig till normerna hos ideologin om de åtskilda sfärerna. Arbetare och förmän samverkade, hur oense de än var i andra frågor, om att avskräcka gifta kvinnor från att ta anställning: att kvinnorna var i hemmet gjorde åtminstone att klasskampen inte behövde syssla med kontrollen över kvinnorna och deras tid. Ändå tycks de svarta kvinnor som Elizabeth Pleck studerat ha valt rollen som arbetande mor för att frigöra åtminstone några av sina barn för utbildning och därmed få den kommande generationen att avancera socialt.²⁸

De förhärskande mönstren var kort sagt varken ofrånkomligt eller inbyggt funktionella. De representerade en specifik kompromiss mellan antagonistiska klasser vid en specifik historisk tidpunkt. Den arbetande klassens erfarenheter och därmed de reproduktiva strategier som den antog, strukturerades av kapitalismens utveckling som pro-

duktionssätt. Och i den mån som det växte fram en stark förbindelse mellan kvinnor, hushållssfär, bruksvärden och traditionella värderingar, var själva denna förbindelse en produkt av kapitalismen och inte någon kvarleva från en tidigare samhällsordning. Men följderna av denna kompromiss vilar fortfarande tungt på kvinnornas möjligheter till ekonomisk jämlikhet med männen. Och att likställa skilda sfärer med de ekonomiska metaforerna produktion och reproduktion liksom med de metoder efter vilka det ekonomiska värdet beräknas, rör hjärtpunkten hos våra kollektiva uppfattningar och värderingar, inklusive våra historiska teorier.

Kvinnohistoriens utmaning

Vi har fått veta mycket om kvinnornas deltagande i samhället. Deras arbete, normalt förvisat till kategorin bruksvärden, har möjliggjort gårdars skötsel, arbetarfamiljers överlevnad och formandet av samhälleliga institutioner. Långt innan de fick rösträtt, deltog kvinnorna aktivt i sina samhällens och nationers politiska liv. De deltog i strejker eller understödde de strejkande. De organiserade reformgrupper, samlade namnunderskrifter, övade påtryckningar på politiker och lagstiftande församlingar, organiserade sig för rösträtt och mot lynchningar, drev kampanjer för fred, arbetsrättsreformer och utbildningsreformer och kämpade för nykterhet. Deras arbete i klubbar, för välgörenhet och mission, hade politiska implikationer. De arbetade ofta specifikt för sig själva och andra kvinnor och alltid för specifika klasser, samhällen, etniska och andra grupper eller nationer. Den värld som vi ärvt kunde inte ha byggts utan dem, vare sig dess dåliga eller dess goda sidor. De arbetade för alla stridande parter — för Ku Klux Klan liksom mot lynchningar.

Kvinnohistorien demonstrerar de officiellt maktlösa relation till de mäktigas framgångar, men kvinnornas insatser har inte värderats särskilt högt.²⁹ Och det ligger en skärande ironi i denna banala iakttagelse. För i verkligheten har undervärderingen av kvinnorna inte bara lett till ett förringande av deras insatser i slavuppror, bondeuppror,

strejker och revolutioner, utan även till ett förringande av deras enorma insatser i byggandet av slavsamhällen, undertryckandet av bondeuppror, storfinansens konsolidering och kontrarevolutionära ansträngningar. Kvinnorna har förvisso utvecklat egna värderingar, ofta i konflikt med värderingarna hos männen i deras egen grupp och ofta gemensamma med de specifika erfarenheterna hos kvinnor inom andra grupper. Men grunden till kvinnors värderingar och självmedvetande låg i spänningen mellan deras utestängning från bytesvärdets och den politiska maktens offentliga världar och de värderingar som de hade utvecklat i den mansdominerade världens glipor. Den starka myten om 'kvinnan som den Andra' får oss lätt att klumpa samman de kvinnliga erfarenheternas vida spektrum under begreppet kvinnoförtryck. Men om det är något som vi bör ha lärt oss är det att vi måste blottlägga kvinnohistorien i all dess tragiska sammansatt-het.

Historien sådan vi känner den har primärt skrivits ur det auktoritativa manliga subjektets perspektiv — det odelade, segerrika medvetandet. Mycken historia har i själva verket byggt på en beslutsamhet att förneka tvetydigheter, konflikter och osäkerhet. Den har haft till uppgift att skapa värdiga stamtavlor åt individer, uppstigande klasser, nationer, kulturer och ideologier. Vilka deras inbördes skillnader än må vara så har kvinnorna den gemensamma erfarenheten av att ha vägrats tillgång till ett auktoritativt jag som kvinnor. Den dubbelhet som DuBois skrev om genomsyrar kvinnornas erfarenheter. I den meningen utmanar kvinnohistorien den konventionella historien inte till att ersätta det manliga subjektets krönika med det kvinnligas, utan till att återsätta konflikt, tvetydighet och tradégi i den historiska processens centrum: till att utforska de skiftande och ojämlika villkor på vilka kön, klasser och raser deltar i formandet av ett gemensamt öde.

Översättning: Gunnar Sandin

Artikeln är hämtad ur *New Left Review* nr 133

NOTER

1. W E Burghardt DuBois, *The Souls of Black Folk*, New York 1964, s 15.
2. Ibid, s 16 f.
3. Joan Kelly, 'The Doubled Vision of Feminist Theory: A Postscript to the "Women and Power" Conference', *Feminist Studies*, nr 3 (våren 1979), s 216-227.
4. M Z Rosaldo, 'The Use and Abuse of Anthropology: Reflections on Feminism and Cross-Cultural Understanding', *Signs*, 5, nr 3 (våren 1980), s 389-417, särsk s 394.
5. Se bland mycket annat Michele Z Rosaldo och Louise Lamphere (red), *Women, Culture and Society*, Stanford 1974; Rayna Reiter (red), *Towards an Anthropology of Women*, New York 1976; Shirley Ardner (red), *Perceiving Women*, London 1975, och *Defining Females — The Nature of Women in Society*, New York 1978; Ernestine Friedl, 'The Position of Women: Appearance and Reality', *Anthropological Quarterly*, 40 (1967), s 97-108; Susan Carol Rogers, 'Women's Place: A Critical Review of Anthropological Theory', *Comparative Studies in History and Society*, 20, nr 1 (1978), s 123-162; Lucienne Roubin, 'Male Space and Female Space Within the Provençal Community', i R Forster och O Ranum (red), *Rural Society in France*, Baltimore 1977; Françoise Zonabend, *La Mémoire Longue. Temps et Histoires au Village*, Paris 1980. För senare arbeten som understryker begränsningarna i kvinnornas sociala roller se bland mycket annat A Kuhn och A M Wolpe (red), *Feminism and Materialism*, London 1978; Kate Young, Carol Wolkowitz och Roslyn McCullagh (red), *Marriage and the Market. Women's Subordination in International Perspective*, London 1981; Monique Etienne och Eleanor Leacock (red), *Women and Colonization. Anthropological Perspectives*, New York 1980; Maurice Godelier, 'The Origins of Male Domination', *New Left Review*, nr 127 (maj-juni 1981), s 3-17.
6. Natalie Zemon Davis, *Society and Culture in Early Modern France*, Stanford 1975; Olwen Hufton, 'Women and the Family Economy in Eighteenth-Century France', *French Historical Studies*, 9 (1975), s 1-22, och hennes *The Poor in Eighteenth-Century France*, New York och London 1975; Mary Johnson, 'Old Wine in New Bottles: The Institutional Changes for Women of the People During the French Revolution', i Carol R Berkin och Clara M Lovett (red), *Women, War and Revolution*, New York 1980, s 107-144; Darlene Gay Levy och Harriet Branson Applewhite, 'Women of the Popular Classes in Revolutionary Paris, 1789-1795', ibid, s 9-36; Nicole Castan, 'La criminalité familiale dans le ressort du Parlement de Toulouse (1690-1730)', i A Abbiateci (red), *Crimes et Criminalité en France 17e-18e Siècles*, Paris 1971; E P Thompson, 'The Moral Economy of the English Crowd in the Eighteenth Century', *Past and Present*, 50 (1971), s 76-136.
7. Nancy Cott, *The Bonds of Womanhood*, New Haven

- 1977; Kathryn Kish Sklar, *Catharine Beecher. A Study in American Domesticity*, New Haven 1973; Carroll Smith-Rosenberg, 'The Female World of Love and Ritual', *Signs*, 1, nr 1 (hösten 1975). Se även Nina Auerbach, *Communities of Women. An Idea in Fiction*, Cambridge (Mass) 1978; Nina Baym, *Woman's Fiction. A Guide to Novels by and about Women in America, 1820-1870*, Ithaca och London 1978; Keith E Melder, *Beginnings of Sisterhood. The American Woman's Rights Movement, 1800-1850*, New York 1977; Susan Phinney Conrad, *Perish the Thought. Intellect and Women in Romantic America, 1830-1860*, New York 1976. Den positiva tolkningen av kvinnornas band och värderingar har hårt angripits men betydelsen av deras existens bestyrks av Ann Douglas, *The Feminization of American Culture*, New York 1977. Till senare undersökningar hör Ruth Bordin, *Woman and Temperance. The Quest for Power and Liberty, 1873-1900*, Philadelphia 1981; Mari Jo Buhle, *Women and American Socialism 1870-1920*, Urbana, Chicago och London 1981; Carl Degler, *At Odds. Women and the Family in America from the Revolution to the Present*, New York och Oxford 1980; William Leach, *True Love and Perfect Union. The Feminist Critique of Sex and Society*, New York 1980; Winifred Wandersee, *Women's Work and Family Values 1920-1940*, Cambridge (Mass) 1981; Estelle B Freedman, *Their Sisters' Keepers. Women's Prison Reform in America, 1830-1930*, Ann Arbor 1981; Susan Ware, *Beyond Suffrage. Women in the New Deal*, Cambridge (Mass) 1981; Mary Beth Norton, *Liberty's Daughters. The Revolutionary Experience of American Women 1750-1800*, Boston 1980. För ett provokativt om än överdrivet stelbent sätt att bedöma kvinnors reaktioner på de begränsningar som pålades dem se Lyle Koehler, *A Search for Power. The "Weaker Sex" in Seventeenth-Century New England*, Urbana, Chicago och London 1980. Blanche Wiesen Cook ger i *Women and Support Networks*, New York 1979, starka och tydliga argument för den specifika roll som vänskapsförhållanden mellan kvinnor spelat som stöd för ensamma kvinnors agerande i en värld där deras manliga motsvarigheter fått stöd av familjer.
8. Carolyn Lougee, *Le Paradis des Femmes*, Princeton 1977; Marion A Kaplan, *The Jewish Feminist Movement in Germany. The Campaigns of the Jüdischer Frauenbund, 1904-1938*, Westport 1979; Barbara Evans Clements, *Bolshevik Feminist. The Life of Aleksandra Kollontai*, Bloomington 1979; Beatrice Farnsworth, *Aleksandra Kollontai: Socialism, Feminism, and the Bolshevik Revolution*, Stanford 1980; Cathy Porter, *Aleksandra Kollontai: The Lonely Struggle of the Woman Who Defied Lenin*, New York och London 1980; Natalie Zemon Davis, *Society and Culture*; Dominique Desanti, *Flora Tristan. La Femme Révoltée*, Paris 1972; Jules-L Puech, *La Vie et L'Oeuvre de Flora Tristan*, Paris 1925; Laura S Struminger, *Women and the Making of the Working Class: Lyon 1830-1870*, St Alban's 1979; Edith Thomas, Pauline Roland. *Socialisme et Féminisme au XIXe Siècle*, Paris 1956, och hennes *Louise Michel*, Montreal 1980; Steven C Hause och Anne R Kenney, 'The Limits of Suffragist Behavior: Legalism and Militancy in France, 1876-1922', *American Historical Review*, 86, nr 4 (oktober 1981), s 781-806; Charles Sowerwine, *Les Femmes et le Socialisme*, Paris 1978; Jean H Quataert, *Reluctant Feminists in German Social Democracy, 1885-1917*, Princeton 1979; Werner Thönnessen, *The Emancipation of Women. The Rise and Decline of the Women's Movement in German Social Democracy 1863-1933*, London 1973; Richard J Evans, *The Feminist Movement in Germany 1894-1933*, London och Beverly Hills 1976; Karen Honeycutt, 'Clara Zetkin: A Left-wing Socialist and Feminist in Wilhelmian Germany', diss, Columbiauniversitetet 1975; Richard Stites, *The Women's Liberation Movement in Russia. Feminism, Nihilism, and Bolshevism, 1860-1930*, Princeton 1978; Dorothy Atkinson, Alexander Dallin och Gail Warshofsky Lapidus (red), *Women in Russia*, Stanford 1977. Litteraturen om kvinnorna i den engelska historien är numera omfattande. Se bland mycket annat Barbara Kanner (red), *The Women of England From Anglo-Saxon Times to the Present. Interpretative Bibliographical Essays*, Hamden 1979; Doris Stenton, *The English Woman in History*, London 1957; Martha Vicinus (red), *Suffer and Be Still*, Bloomington och London 1972, och fortsättningen *A Widening Sphere: Changing Roles of Victorian Women*, Bloomington och London 1977; Leonore Davidoff, *The Best Circles. Society, Etiquette and the Season*, London 1973; Ivy Pinchbeck, *Women Workers in the Industrial Revolution, 1750-1850*, London och New York 1930; J Jean Hecht, *The Domestic Servant Class in Eighteenth Century England*, London 1956; J M Beattie, 'The Criminality of Women in Eighteenth-Century England', *Journal of Social History*, 8 (sommaren 1975), s 80-116; Sally Alexander, 'Women's Work in Nineteenth-Century London: 1820-1850', i Juliet Mitchell och Ann Oakley (red), *The Rights and Wrongs of Women*, Harmondsworth 1976; Angus McLauren, 'Abortion in England, 1890-1914', *Victorian Studies*, 20 (1977), s 379-400; Margaret Hewitt, *Wives and Mothers in Victorian Industry*, London 1958; Françoise Basch, *Relative Creatures. Victorian Women in Society and the Novel*, New York 1974; Vineta Colby, *Yesterday's Women: Domestic Realism in the English Novel*, Princeton 1974; Elaine Showalter, *A Literature of Their Own: Women Novelists from the Brontës to Doris Lessing*, Princeton 1977; Mary Jacobus, 'Tess: The Making of a Pure Woman' i Susan Lipschitz (red), *Tearing the Veil. Essays on Femininity*, London 1978; Barbara Taylor, 'Religious Heresy and Feminism in Early English Socialism', i *ibid*; Dorothy Thompson, 'Women and Nineteenth-Century Radical Politics: A Lost Dimension', i *The Rights and Wrongs of Women*, a a; Anna Davin, 'Imperialism and Motherhood', *History Workshop*, 5 (våren 1978), s 9-65; F K Prochaska, *Women and Philanthropy in 19th Century Eng-*

- land, Oxford 1980; Andrew Rosen, *Rise up Women!*, London 1974; David Morgan, *Suffragists and Liberals. The Politics of Woman Suffrage in Britain*, Oxford 1975; Silvia Franchini, *Sylvia Pankhurst 1912-1914. Dal Suffragismo alla Rivoluzione Sociale*, Pisa 1980; Pat Thane, 'Women and the Poor Law in Victorian and Edwardian England', *History Workshop*, 6 (hösten 1978), s 29-51; Patricia Knight, 'Women and Abortion in Victorian and Edwardian England', *History Workshop*, 4 (hösten 1977), s 57-69; Angus McLauren, 'Women's Work and the Regulation of Family Size', *ibid*, s 70-81; Frances Finnegan, *Poverty and Prostitution. A Study of Victorian Prostitutes in York*, Cambridge och New York 1979; Judith R Walkowitz, *Prostitution and Victorian Society. Women, Class, and the State*, Cambridge och New York 1980.
9. Richard J Evans, *The Feminists*, London 1977. För andra exempel på komparativa arbeten, se Ross Paulson, *Women's Suffrage and Prohibition: A Comparative Study of Equality and Social Control*, Glenview 1973; Marilyn J Boxer och Jean H Quataert (red), *Socialist Women. European Socialist Feminism in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries*, New York 1978; Jane Slaughter och Robert Kern, *European Women on the Left. Socialism, Feminism, and the Problems Faced by Political Women, 1880 to the Present*, Westport 1981; Joni Lovenduski och Jill Hills (red), *The Politics of the Second Electorate. Women and Public Participation*, London 1981; Therese McBride, *The Domestic Revolution. The Modernization of Household Service in England and France, 1820-1920*, New York 1976, och hennes 'The Long Road Home: Women's Work and Industrialization', i Renate Bridenthal och Claudia Koonz (red), *Becoming Visible: Women in European History*, Boston 1977; Leila J Rupp, *Mobilizing Women for War. German and American Propaganda, 1939-1945*, Princeton 1978; Joan W Scott och Louise A Tilly, 'Women's Work and the Family in Nineteenth Century Europe', *Comparative Studies in Society and History*, 17 (1975), s 375-393; Pierre Fauchery, *La Destinée Féminine dans le Roman Européen du Dix-Huitième Siècle, 1713-1807; Essai de Gynécomythie Romanesque*, Paris 1972. För en kritik av Annales-skolans behandling av kvinnohistorien se Susan Mosher Stuard, 'The Annales School and Feminist History: Opening Dialogue with the American Stepchild', *Signs*, 7 (hösten 1981), s 135-143. För några exempel bland många på en ny familjehistoria, se David Herlihy och Christiane Klappisch-Zuber, *Les Toscans et Leurs Familles: Une Etude du Castato Florentin de 1427*, Paris 1978; Lawrence Stone, *The Family, Sex and Marriage in England, 1500-1800*, New York 1977; Jean-Louis Flandrin, *Families in Former Times. Kinship, Household and Sexuality*, Cambridge 1979; Julius Kirshner och Anthony Molho, 'The Dowry Fund and the Marriage Market in Early Quattrocento Florence', *The Journal of Modern History*, 50 (1978), s 403-438; André Burguière, 'De Malthus à Max Weber; le mariage tardif et l'esprit d'entreprise', *Annales E.S.C.*, 27, nr 4-5 (juli-oktober 1972), s 1128-1138; David Levine, *Family Formation in an Age of Nascent Capitalism*, New York 1977; Christiane Klappisch-Zuber, 'Zacharie, ou le père évincé: les rites nuptiaux en Toscane', *Annales E.S.C.*, 34, nr 6 (november-december 1979), s 1216-1243, och hennes 'Household and Family in Tuscany in 1427', i Peter Laslett och Richard Wall (red), *Household and Family in Past Time*, Cambridge och New York 1972, s 267-282; Robert Forster och Orest Ranum (red), *Family and Society. Essays From the Annales*, Baltimore 1978; Diana Owen Hughes, 'Toward Historical Ethnography: Notarial Records and Family History in the Middle Ages', *Historical Methods Newsletter*, 7 (1974), s 61-71, hennes 'Domestic Ideals and Social Behaviour: Evidence from Medieval Genoa', i Charles Rosenberg (red), *The Family in History*, Philadelphia 1975, s 115-143, samt 'Kinsmen and Neighbors in Medieval Genoa', i H A Miskimin, D Herlihy och A L Udovitch (red), *The Medieval City*, New Haven 1977. Vissa senare arbeten om familj och äktenskap visar hur hemgifterna bidrog till klassförhållandena. Se särskilt Diana Owen Hughes, 'From Brideprice to Dowry in Mediterranean Europe', *Journal of Family History*, 3 (1978), s 262-296; och Susan Mosher Stuard, 'Dowry Inflation and Increments in Wealth and Medieval Ragusa (Dubrovnik)', *The Journal of Economic History*, XLI, nr 4 (december 1981), s 795-812.
 10. Se som exempel på den nya arbetshistorien de olika artiklarna i R Edwards, M Reich och D Gordon (red), *Labor Market Segmentation*, Lexington (Mass) 1975; och i Milton Cantor och Bruce Laurie (red), *Class, Sex and the Woman Worker*, Westport 1977. För en allmän översikt se Alice Kessler-Harris, *Women Have Always Worked. A Historical Overview*, Old Westbury 1981; James J Kenneally, *Women and American Trade Unions*, St Alban's 1978; Susan Eastbrook Kennedy, *If All We Did Was to Weep at Home: A History of White Working-Class Women in America*, Bloomington och London 1979; Leslie J Tentler, *Wage-Earning Women. Industrial Work and Family Life in the United States, 1900-1930*, New York och Oxford 1979. Många äldre undersökningar är fortfarande värdefulla som Edith Abbott, *Women in Industry. A Study in American Economic History*, New York och London 1910; Elizabeth Beardsley Butler, *Women and the Trades. Pittsburgh, 1907-1908*, New York 1911. Bland många specialundersökningar se Virginia Yans-McLaughlin, *Family and Community. Italian Immigrants in Buffalo, 1880-1930*, Ithaca och London 1971; Maureen Greenwald, *Women, Work, and War. The Impact of World War I on Women Workers in the United States*, Westport 1980; Karen Sue Anderson, *Wartime Women*, Westport 1981; David Katzman, *Seven Days a Week. Domestic Service in Industrializing America*, New York och Oxford 1978; Philip S Foner, *Women in the American Labor Movement: from World War I to the Present*, New York 1980; Karen Beck Skold, 'The Job He Left Behind:

- American Women in the Shipyards During World War II', i *Women, War and Revolution*, s 55-76; Ruth Milkman, 'Women's Work and the Economic Crisis; Some Lessons from the Great Depression', *The Review of Radical Political Economists*, 8, nr 1 (våren 1976), s 73-97. Om KFUK se Mary S Sims, *The Natural History of a Social Institution — the Y.W.C.A.*, New York 1936; Elizabeth Wilson, *Fifty Years of Association Work Among Young Women*, New York 1916; Elsie D Harper, *The Past is Prelude. Fifty Years of Social Action in the YWCA*, New York 1963; Sophonisba Breckinridge, *Women in the Twentieth Centuries. A Study of Their Political, Social and Economic Activities*, New York 1933, s 28, 56 f, 85 och 260-270 passim; Helen Bittar, 'The Y.W.C.A. of the City of New York', diss, New York University 1979.
11. Se till exempel Joan Hoff Wilson, 'The Illusion of Change: Women and the American Revolution', i Alfred E Young (red), *The American Revolution, Explorations in the History of American Radicalism*, DeKalb 1976, s 383-446; eller Gerda Lerner, *The Majority Finds its Past*, New York 1979. För en hård kritik av vissa tidigare texter om kvinnor och medicin, se Regina Morantz, 'The Perils of Feminist History', *Journal of Interdisciplinary History*, 4, nr 4 (våren 1974). För en aktuell formulering av skillnaderna mellan de som betonar kulturen och de som understryker politiken i kvinnohistorien se Ellen DuBois, Mari Jo Buhle, Temma Kaplan, Gerda Lerner och Carroll Smith-Rosenberg, 'Politics and Culture in Women's History: A Symposium', *Feminist Studies*, 6, nr 1 (våren 1980), s 26-63. Denna debatt uppträder i något annorlunda form bland vänsterkvinnor som finner patriarkatet lika viktigt, om inte viktigare, än klassförhållandena när det gäller kvinnoförtrycket. Se till exempel Lydia Sargent (red), *Women and Revolution. A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism*, Boston 1981; Batya Weinbaum, *The Curious Courtship of Women's Liberation and Socialism*, Boston 1978; Zillah Eisenstein (red), *Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism*, New York 1978, och hennes *The Radical Future of Liberal Feminism*, London och Boston 1980. Debatten blir närmast oigenkännlig i händerna på Jean Bethke Elshtain, *Public Man, Private Woman. Women in Social and Political Thought*, Princeton 1981. Hennes breddside mot så skiftande personer som Nancy Chodorow, Myra Dinnerstein, Juliet Mitchell, Sheila Rowbotham och Michelle Z Rosaldo, bland många andra, avlossas i en ton som mera stänger än öppnar en debatt. Hennes öppna kommunistjakt utifrån Marxstudier på kindergartennivå och en nidsbild av den moderna marxismen har gjort henne populär i sådana liberala kretsar som alltmer hemfaller åt en kallakrigspolitik. Se Elizabeth Fox-Genovese, 'The Personal Is Not Political Enough', *Marxist Perspectives*, 8 (vinter 1979/80), s 94-113.
 12. Degler, *At Odds*, a a; Barbara Leslie Epstein, *The Politics of Domesticity. Women, Evangelism and Temperance in Nineteenth-Century America*, Middletown 1981; Jacquelyn Dowd Hall, *Revolt Against Chivalry. Jesse Daniel Ames and the Women's Campaign Against Lynching*, New York 1974. Mycket av debatten inom kvinnohistorien har gällt rösträttens värde som ett mål för kvinnorörelsen och som uppnått resultat. Det starkaste försvaret för politikens betydelse ges i Ellen Dubois, *Feminism and Suffrage. The Emergence of an Independent Women's Movement in America 1848-1869*, Ithaca och London 1978. Se även den av henne utmärkt redigerade boken *Elizabeth Cady Stanton/Susan B Anthony. Correspondence, Writings, Speeches*, New York 1981, särskilt s 172-200, där hon introducerar Stantons egen hårda kritik av kvinnorörelsen. En annan del av debatten gäller värdet av klassallianser bland kvinnor, i synnerhet deras värde för arbetarkvinnorna. För ett aktuellt starkt, om än stundtals bristfälligt försvar av arbetarkvinnornas särintressen och medelklasskvinnornas oförmåga att förstå dessa intressen se Meredith Tax, *The Rising of the Women: Feminist Solidarity and Class Conflict, 1880-1917*, New York och London 1980.
 13. Den mest sofistikerade formuleringen av ståndpunkten att den officiella historien inte har något att göra med kvinnohistorien finns i Joan Kelly-Gadol, 'Did Women Have a Renaissance?', i Brintenthal/Koonz (red), *Becoming Visible*, a a.
 14. Se exempelvis Gayle Rubin, 'The Traffic in Women: Notes on the Political Economy of Sex', i Rayna Reiter (red), *Towards an Anthropology of Women*. Se även Carol McCormack och Marilyn Strathern (red), *Nature, Culture and Gender*, Cambridge 1980.
 15. Den i detta sammanhang mest inflytesrika personen har varit Talcott Parsons. Se förutom dennes många arbeten Neil J Smelser, *Social Change in the Industrial Revolution*, London 1959. Funktionalismen har satt djupa spår i all moderniseringsteori liksom i den amerikanska historieskrivningens konsensusssyn. För en kritik av moderniserings-teorins tillämpning på kvinnornas erfarenheter, se June Nash och Helen Icken Safa (red), *Sex and Class in Latin America. Women's Perspectives on Politics, Economics, and the Family in the Third World*, South Hadley (Mass) 1980.
 16. Jfr Sanday, *Female Power and Male Dominance*, a a; Etienne och Leacock (red), *Women and Colonization*, a a; Malia Stevens, 'Women, Kinship and Capitalist Development', i Young, Wolkowitz och McCullagh (red), *Of Marriage and the Market*, a a; samt, för en provokativ teoretisk diskussion, Karen Sacks, *Sisters and Wives. The Past and Future of Sexual Equality*, Westport 1979. Se även Jack Goody, *Production and Reproduction*, Cambridge 1976.
 17. Laslett (red), *Household and Family in Past Time*, a a; Peter Laslett, *Family Life and Illicit Love in Earlier Generations*, Cambridge 1977; Flandrin, *Families in Former Times*, a a; Jack Goody, Joan Thirsk och E P Thompson (red), *Family and Inheritance. Rural Society in Western Europe 1200-1800*, Cambridge 1976; Margaret Spufford, *Contrasting Communi-*

- ties: *English Villages in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, Cambridge 1974; Miranda Chaytor, 'Household and Kinship: Ryton in the late 16th and early 17th centuries', *History Workshop*, 10 (hösten 1980), s 25-50; Françoise Zonnabend, *La Mémoire Longue*, a a; Martine Segalen, *Mari et Femme dans la Société Paysanne*, Paris 1980; Wolfgang Mager, 'Haushalt und Familie in protoindustrieller Gesellschaft: Spenge (Ravensberg) während der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts — eine Fallstudie', i Neithard Bulst, Joseph Goy och Jochen Hoock (red), *Familie zwischen Tradition und Moderne*, Göttingen 1981, s 141-179; Levine, *Family Formation*, a a; Keith Wrightson och David Levine, *Poverty and Piety in an English Village: Terling 1525-1700*, New York 1979; Alan Macfarlane, *The Origins of English Individualism*, Oxford 1978; Hans Medick, 'The Proto-Industrial Family Economy: The Structural Function of Household and Family During the Transition from Peasant Society to Industrial Capitalism', *Social History*, 3 (1976), s 291-315; Lutz Berkner, 'The Stem Family and the Development Cycle of the Peasant Household: An 18th-Century Austrian Example', *American Historical Review*, LXXVII (1972), s 398-418; Hans Medick och David Sabean, 'Family and Kinship: Material Interest and Emotion', *Peasant Studies*, 8, nr 2 (1979), s 139-160; F Mendels, 'La Composition du ménage paysan en France au XIXe siècle: Une analyse économique du mode de production domestique', *Annales E.S.C.*, 33 (1978), s 780-802; Christopher Clark, 'The Household Economy, Market Exchange and the Rise of Capitalism in the Connecticut Valley, 1800-1860', *Journal of Social History*, 13, nr 2 (vintern 1979), s 169-190; Rolla Milton Tyron, *Household Manufactures in the United States, 1640-1860*, New York 1966; Daniel Blake Smith, 'Mortality and the Family in the Colonial Chesapeake', *Journal of Interdisciplinary History*, VIII (1978), s 403-427; Crandall A Shiflett, 'The Household Composition of Rural Black Families: Louisa County, Virginia, 1880', *Journal of Interdisciplinary History*, VI (hösten 1975), s 235-260; Nancy Lou Oberseider, 'A Sociodemographic Study of the Family as a Social Unit in Tidewater, Virginia 1660-1776', diss, University of Maryland 1975; Philip Greven, 'Family Structure in Seventeenth Century Andover, Massachusetts', *William and Mary Quarterly*, tredje serien 23 (1976), 234-256; Lois Green Carr, 'The Development of the Maryland Orphans' Court, 1645-1715', i Aubrey C Land, Lois Green Carr och Edward C Papenfuss (red), *Law, Society, and Politics in Early Maryland*, Baltimore 1977, s 41-62; Russell R Menard, 'Immigrants and Their Increase: The Process of Population Growth in Early Colonial Maryland', i ibid, s 88-110; Lorena S Walsh, 'Servitude and Opportunity in Charles County, Maryland, 1658-1705', i ibid, s 111-133; Allan Kulikoff, 'The Beginnings of the Afro-American Family in Maryland', i ibid, s 171-196; Thad W Tate och David Ammerman (red), *The Chesapeake in the Seventeenth Century. Essays on Anglo-American Society and Politics*, Chapel Hill 1979; Irene Exa D Hecht, 'The Virginia Muster of 1624/25 as a Source for Demographic History', *William and Mary Quarterly*, tredje serien XXX, nr 1 (januari 1973), s 65-92; Elizabeth Anne Kuzenesof, 'An Analysis of Household Composition and Headship as Related to Changes in Mode of Production', *Comparative Studies in Society and History*, 22, nr 1 (1980); Harriet Friedmann, 'Household Production and the National Economy: Concepts for the Analysis of Agrarian Formations', *The Journal of Peasant Studies*, 7, nr 2 (januari 1980), s 158-184; Gavin Wright, *The Political Economy of the Cotton South. Households, Markets, and Wealth in the Nineteenth Century*, New York 1978; Teodor Shanin (red), *Peasants and Peasant Societies*, Harmondsworth 1971; Donald Bender, 'A Refinement of the Concept of Households: Families, Co-residence, and Domestic Functions', *American Anthropology*, 69, nr 5 (oktober 1967), s 493-504; Rayna Rapp, Ellen Ross och Renate Bridenthal, 'Examining Family History', *Feminist Studies*, 5, nr 1 (1978); Olivia Harris, 'Households as Natural Units', i Young, Wolkowitz och McCullagh (red), *Of Marriage and the Market*, a a.
18. Leonore Davidoff, 'Mastered for Life: Servant and Wife in Victorian and Edwardian England', *Journal of Social History*, 7, nr 4 (1974), s 406-428; Laura Oren, 'the Welfare of Laboring Families: England, 1860-1950', i Mary Hartman och Lois Banner (red), *Clio's Consciousness Raised*, New York 1974; John Mack Faragher, *Women and Men on the Overland Trail*, New Haven 1979; Julie Roy Jeffrey, *Frontier Women: The Trans-Mississippi West 1840-1880*, New York 1979; Joann Vanek, 'Work, Leisure and Family Roles: Farm Households in the United States, 1920-55', *Journal of Family History*, 5 (1980), s 422-431; Louise Tilly och Joan Scott, *Women, Work and Family*, New York 1978; Louise Tilly, 'Structures de l'emploi, travail des femmes et changement démographique dans deux villes industrielles: Anzin et Roubaix, 1872-1906', *Le Mouvement Sociale*, 105 (1978), s 35-38, och hennes 'The Family Wage Economy in a French Textile City', *Journal of Family History*, 4, nr 4 (1979), s 381-394; Tamara K Hareeven (red), *Transitions. The Family and the Life Course in Historical Perspective*, New York 1978. Se Natalie Zemon Davis, 'Women in the Arts Mécaniques in Sixteenth-Century Lyon', i Jean-Pierre Gutton (red), *Mélanges en Hommage de Richard Gascon*, Lyon 1979. Jämför även James R Lehnig, *The Peasants of Marthes: Economic Development and Family Organization in Nineteenth-Century France*, Chapel Hill 1980; Deborah G White, 'Aint't I A Woman? Female Slaves in the Antebellum South', diss, University of Illinois at Chicago Circle 1979; Noralee Frankel, 'Workers, Wives, and Mothers: Black Women in Mississippi, 1860-1870', diss, George Washington University 1982. En mer eller mind-

- re uttalad anslutning till moderniseringsteorin brukar åtföljas av en underförstådd funktionalism och är fullt förenlig med ett betonande av kvinnornas tillägnelse av sin egen 'sfär'. Se till exempel Nancy Cott, *Bonds of Womanhood*. För en kritik av hur moderniseringsteorin använts i kvinnohistorien se Richard Evans, 'Modernization Theory and Women's History', *Archiv für Sozialgeschichte*, XX (1980), s 492-514; Elizabeth Fox-Genovese, 'Gender, Class, and Power: Some Theoretical Considerations', *The History Teacher*, 15, nr 2 (februari 1982), s 255-276 och 'Women and Work: A Preliminary Contribution to the Terms of the Discussion', Fernand Braudel Center, *Working Papers*, Seminar I: 'Group Formation and Group Conflict in the Historical Development of the Modern World System' (mars 1981). För mera komplicerade användningar av begreppet familjestrategi se Pierre Bourdieu, 'Marriage Strategies as Strategies of Social Reproduction', i Forster och Ranum (red), *Family and Society*, a a, och hans *Outline of a Theory of Practice*, Cambridge 1977; Levine, *Family Formation*, a a.
19. Bland många andra Ronald Trumbach, *The Rise of the Egalitarian Family. Aristocratic Kinship and Domestic Relations in Eighteenth-Century England*, New York 1978; James Traer, *Marriage and the Family in Eighteenth-Century France*, Ithaca och London 1980, och hans 'From Reform to Revolution: The Critical Century in the Development of the French Legal System', *Journal of Modern History*, 49, nr 1 (1977), s 73-88; Ralph Gisey, 'Rules of Inheritance and Strategies of Mobility in Prerevolutionary France', *American Historical Review*, 82, nr 2 (1977), s 271-298; James K Sommerville, 'The Salem (Mass) Woman in the Home, 1660-1770', *Eighteenth-Century Life*, I, nr 1 (1974), s 7-10; Janelle Greenberg, 'The Legal Status of Women in Early Eighteenth-Century Common Law and Equity', *Studies in Eighteenth-Century Culture*, IV (1975), s 171-182; Eleanor Searle, 'Merchet in Medieval England', *Past and Present*, 82 (1979), s 3-43; Emmanuel LeRoy Ladurie, 'A System of Customary Law: Family Structures and Inheritance Customs in Sixteenth-Century France', i Forster och Ranum (red), *Family and Society*, a a; Lawrence Stone, *The Family, Sex and Marriage*, a a; Jacques Lafon, *Les Époux Bordelais 1450-1550*, Paris 1972; Mervyn James, *Family, Lineage and Civil Society: A Study in the Society, Politics and Mentality of the Durham Region*, Oxford 1974.
 20. Gordon Schochet, *Patriarchalism in Political Thought: The Authoritarian Family and Political Speculation and Attitudes Especially in Seventeenth-Century England*, New York 1975; Robert Mandrou, *Magistrats et Sorciers en France au XVIIe Siècle*, Paris 1968; Jean Bodin, *The Six Bookes of a Commonweale*, Cambridge (Mass) 1962; Julian H Franklin, *Jean Bodin and the Rise of Absolutist Theory*, Cambridge 1973; Peter Laslett (utg), *Patriarchia and Other Political Works of Sir Robert Filmer*, Oxford 1949. Se även Pashal Larkin, *Property in the 18th Century, with Special Reference to England and Locke*, Cork 1930; Richard Scattered, *Property: the History of an Idea*, London 1951; C B MacPherson, *The Theory of Possessive Individualism from Hobbes to Locke*, Oxford 1962; Michael Walzer, *The Revolution of the Saints* New York 1973. Sheldon Wolin, *Politics and Vision*, Boston 1970, menar att politiken slutar med Locke. Jämför Marcel Garaud, *La Révolution et la Propriété Foncière*, Paris 1959; Marcel Garaud och Romuald Szymkiewicz, *La Révolution Française et la Famille*, Paris 1978; J Portmer, 'Le Statut de la femme en France depuis la réformation des coutumes jusqu' à la rédaction du Code civil', *Recueil Jean Bodin*, XII, Bryssel 1962, s 447-497, och 'La femme dans la législation royale des deux derniers siècles de l'Ancien Régime', *Mélanges Petot*, Paris 1959, s 441-454; L Abensour, *La Femme et le Féminisme avant la Révolution*, Paris 1923; Barbar Bons Diefendorf, 'Marriage and Patrimony in Sixteenth-Century France: The Families of the Paris City Councillors, 1535-1575', diss, University of California at Berkeley 1978.
 21. Elizabeth Fox-Genovese, 'Property and Patriarchy in Classical Bourgeois Political Theory', *Radical History Review*, IV, nr 2-3 (våren-sommaren 1977), s 36-59. Zillah Eisenstein utvecklar liknande tankar i *The Radical Future of Liberal Feminism*, a a. Jfr Elshtain, *Public Man, Private Woman*, a a, och R W K Hinton, 'Husbands, Fathers and Conquerors', I, *Political Studies*, 15 (1967), s 291-300, och 'Husbands, Fathers and Conquerors: II', *Political Studies*, 16 (1968), s 56-67. Se även Richard Allen Chapman, 'Leviathan Writ Small: Thomas Hobbes on the Family', *American Political Science Review*, 69 (mars 1975), s 76-90, och Mary Lyndon Shanley, 'Marriage Contract and Social Contract in Seventeenth Century English Political Thought', *Western Political Quarterly*, 32 (mars 1979), s 79-91.
 22. Linda K Kerber, *Women of the Republic*, Chapel Hill 1980; Elizabeth Fox-Genovese och Eugene D Genovese, *The Fruits of Merchant Capital*, New York och Oxford 1982, särskilt kapitel 11, 'The Ideological Bases of Domestic Economy' och kapitel 5, 'Poor Richard at Work in the Cotton Fields: A Critique of the Psychological and Ideological Presuppositions of *Time on the Cross*'; Marylynn Salmon, 'Equality or Submersion?', i Carol Berkin och Mary Beth Norton, *Women of America*, Boston 1979, och hennes 'Life, Liberty and Power: The Legal Status of Women after the American Revolution', i Berkin och Lovett (red), *Women, War and Revolution*, a a; Eugene D Genovese använder i *Roll, Jordan, Roll*, New York 1975, både paternalism och patriarkat som begrepp i sin beskrivning av slavägarna, vanligen paternalism för relationerna till deras slavar och patriarkat för relationerna till sina egna kvinnor. De stora plantagerna inbegrep både produktions- och hushållsliv i en enda sfär, och slavägaren härskade över alltsammans utan några större begränsningar i sin vilja förutom motståndet från slavar och kvinnor. Men även de största plantagerna var inne-

- slutna i ett demokratiskt system och även de rikaste och mäktigaste plantageägarna var indragna i demokratiska, icke hierarkiska relationer till andra manliga medlemmar av detta samhälle. I det avseendet liksom i så många andra utgjorde de amerikanska sydstaternas slavsamhälle ett samhälle av hybridkaraktär. Det samhället kan ha främjat en seghet i det som vi kan kalla hushållspatriarkatet (domestic patriarchy), men det var på grund av karaktären hos relationerna mellan vita män inget fullständigt patriarkalt samhälle. Detta är inte platsen att lösa terminologifrågan, men sydstatssamhället före inbördeskriget utgör faktiskt ett viktigt lackmusprov på den manliga dominansens varianter.
23. Leonore Davidoff, *The Best Circles*, a a, och hennes 'The Separation of Home and Work. Landladies and Lodgers in Nineteenth and Twentieth-Century England', i Sandra Burman (red), *Fit Work for Women*, New York 1979; Barbara Welter, *Dimity Convictions*, New York 1976, särskilt kapitel 1 och 2; Sklar, *Catharine Beecher*, a a; Mary Ryan, 'A Women's Awakening: Evangelical Religion and the Families of Utica, N.Y., 1800-1840', *American Quarterly*, 30 (1978), s 602-623, hennes 'Femininity and Capitalism in Antebellum America', i Eisenstein (red), *Capitalist Patriarchy*, a a, samt hennes *The Cradle of the Middle Class. The Family in Oneida County, New York, 1790-1865*, Cambridge 1981; Gerda Lerner, 'The Lady and the Mill Girl', i hennes *Majority Finds its Past*, a a; Catherine Hall, 'The Early Formation of Victorian Domestic Ideology' i Burman (red), *Fit Work for Women*, a a; Neil McKendrick, 'Home Demand and Economic Growth: A New View of the Role of Women and Children in the Industrial Revolution', i *Historical Perspectives. Studies in English Thought and Society in Honour of J. H. Plumb*, London 1974; Barbara Corrado Pope, 'Revolution and Retreat: Upper Class French Women after 1789', i Berkin och Lovett (red), *Women, War and Revolution*, a a; Leonore Davidoff, Jean L'Esperance och Howard Newby, 'Landscape with Figures: Home and Community in English Society', i Mitchell och Oakley (red), *The Rights and Wrongs of Women*, a a. Raymond Williams hävdar i *The Country and the City*, New York 1973, på ett övertygande sätt att visionen om landet som en tillflykt undan kapitalismen bara var en myt. Samma sak gäller hemmet. Den inom den kvinnohistoriska forskningen dominerande strömningen har i stor utsträckning förbigått de svarta kvinnorna. Se dock Sharon Harley och Rosalyn Terborg-Penn, *The Afro-American Woman. Struggles and Images*, Port Washington (NY) 1978; Angela Davis, *Women, Race and Class*, New York 1982; Alfred M Duster (red), *Crusade for Justice. The Autobiography of Ida B. Wells*, Chicago 1970; Anna Julia Cooper, *A Voice from the South by a Black Woman of the South*, 1892, omtryckt New York 1969; Bonnie Thornton Dill, 'The Dialectics of Black Womanhood', *Signs*, IV, nr 3 (våren 1979), s 543-555; Bell Hooks, *Ain't I a Woman. Black Women and Feminism*, Boston 1981; Joyce A Ladner, *Tomorrow's Tomorrow*, Garden City 1972; Gerda Lerner (red), *Black Women in White America. A Documentary History*, New York 1963, och hennes 'Early Community Work of Black Club Women', *Journal of Negro History*, 59 (april 1974), s 158-167; Bert James Loewenberg och Ruth Bogin (red), *Black Women in Nineteenth-Century American Life. Their Words. Their Thoughts*, University Park (Pa) 1976; White, 'Ain't I a Woman', a a; Frankel, 'Workers, Wives and Mothers', a a; Catherine Davis Tilman, 'Afro American Women and their Work', *The A.M.E. Church Review*, 11, nr 4 (april 1895), s 477-495. En kommande avhandling av Evelyn Brooks Barnett (University of Rochester) kommer att ta upp ideologin om de separata sfärerna i svarta kvinnors tanke och handling under artonhundratalets andra hälft.
 24. Karl Polanyi, *The Great Transformation*, New York 1944.
 25. Elizabeth Fee, 'Science and the Woman Problem: Historical Perspectives', i Michael S Teitelbaum (red), *Sex Differences. Social and Biological Perspectives*, Garden City 1976, s 175-223; Carroll Smith-Rosenberg och Charles Rosenberg, 'The Female Animal: Medical and Biological Views of Woman and Her Role in Nineteenth-Century America', *Journal of American History*, 60 (september 1973), s 332-356; Carroll Smith-Rosenberg, 'The Hysterical Woman: Sex Roles Conflict in Nineteenth-Century America', *Social Research*, 39 (vintern 1972), s 652-678; Yvonne Knibiehler, 'La Nature Féminine au Temps du Code Civil', *Annales E.S.C.*, 31, nr 4 (juli-augusti 1976), s 824-845; Sarah Kofman, *Aberrations. Le Devenir-Femme d'Auguste Comte*, Paris 1978; Susan Moller Okin, *Women in Western Political Thought*, Princeton 1979. Jfr Umberto Cerroni, *Il Rapporto Uomo-Donna Nella Civiltà Borghese*, Rom 1976; Lorene M G Clark och Lydia Lange (red), *The Sexism of Social and Political Theory. Women and Reproduction from Plato to Nietzsche*, Toronto 1979; Elizabeth H Wolgast, *Equality and the Rights of Women*, Ithaca och London 1980. För en allmän översikt över många av dessa frågor se ett aktuellt specialnummer av *Signs*, separat utgivet som Catharine R Stimpson och Ethel Spector Person (red), *Women: Sex and Sexuality*, Chicago 1980.
 26. Thomas Dublin, *Women at Work*, New York 1980; Bettina Eileen Berch, 'Industrialization and Working Women in the Nineteenth Century: England, France, and the United States', diss, University of Wisconsin-Madison 1976; Shelby T McCloy, 'Charity Workshops for Women, Paris, 1790-95', *The Social Service Review*, XI (1937), s 274-284; Yvonne Forado-Cuneo, 'Les Ateliers de Charité de Paris pendant la Révolution Française 1789-1791', *La Révolution Française*, 86 (1933), s 317-342; Gary B Nash, 'The Failure of Female Factory Labor in Colonial Boston', *Labor History* (1975); Mark Selden, 'The Proletariat, Revolu-

- tionary Change and the State in China and Japan, 1850-1950', Fernand Braudel Center, *Working Papers*, Seminar I (februari 1981); Lehning, *Peasants of Marlies*, a a.
27. Se bland mycket annat Tilly och Scott, *Women, Work and Family*, a a; Michael R Haines, 'Industrial Work and the Family Life Cycle, 1889-1890', *Research in Economic History*, 4 (1980); Michael Anderson, *Family Structure in Nineteenth-Century Lancashire*, Cambridge 1971; Frances Collier, *The Family Economy of the Working Classes in the Cotton Industry 1784-1833*, Manchester 1964; Lawrence A Glasco, 'The Life Cycles and Household Structure of American Ethnic Groups: Irish, Germans, and Native-born Whites in Buffalo, New York, 1855', *Journal of Urban History*, 1 (1975), s 339-364; Daniel J Walkowitz, *Worker City, Company Town. Iron and Cotton-Worker Protest in Troy and Cohoes, New York, 1855-84*, Urbana 1981; Bruce Laurie, *Working People of Philadelphia, 1800-1850*, Philadelphia 1980, s 11 f; Clyde och Sally Griffen, *Natives and Newcomers. The Ordering of Opportunity in Mid-Nineteenth-Century Poughkeepsie*, Cambridge (Mass) 1978, s 228-254; Yans and McLaughlin (red), *Family and Community*, a a; Jacob Mincer, 'Labor Force Participation of Married Women', i Universities-National Bureau Committee for Economic Research, *Aspects of Labor Economics*.
28. Heidi Hartmann, 'Capitalism, Patriarchy and Job Segregation by Sex', *Signs*, 1, nr 3, II (1976), s 137-169 Sv. övers. i *Kvinnvetenskaplig tidskrift* 1981:1-2; 'The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Towards a More Progressive Union', *Capital and Class* (1979); 'The Family as the Locus of Gender, Class and Political Struggle: The Example of Housework', *Signs*, 6, nr 3 (våren 1981); Claudia Goldin, 'Female Labor Force Participation: The Origin of Black and White Differences, 1870 and 1880', *Journal of Economic History*, 37 (mars 1977), s 87-108; 'The Work and Wages of Single Women, 1870 to 1920', *NBER Working Paper Series*, nr 375 (1979); Edwards, Reich och Gordon (red), *Labor Market Segmentation*, a a; Martha Blaxall och Barbara Reagan (red), *Women and the Workplace: The Implications of Occupational Segregation*, Chicago 1976; Valerie Kincade Oppenheimer, *The Female Labor Force in the United States. Demographic and Economic Factors Governing its Growth and Changing Composition*, Berkeley 1970; Elyce Jean Rotella, 'Women's Labor Force Participation and the Growth of Clerical Employment in the United States, 1870-1930', diss, University of Pennsylvania 1977; Cindy Aron, 'To Barter Their Souls for Gold: Female Clerks in Federal Government Offices, 1862-1980', *Journal of American History*, 67, nr 4 (mars 1981); Barbara Kalczyńska, 'Why Women Work: A Comparison of Various Groups — Philadelphia, 1910-1930', *Labor History*, 17 (vintern 1976); Margery Davies, 'A Woman's Place is at the Typewriter', *Radical America*, 8 (juli-augusti 1974); Susan J Kleinberg, 'Technology's Stepdaughters: The Impact of Industrialization upon Working Class Women, Pittsburgh', diss, University of Pittsburgh 1973; Elizabeth Pleck, 'A Mother's Wages: Income Earning Among Married Italian and Black Women, 1869-1911', i Michael Gordon (red), *The American Family in Socio-Historical Perspective*, New York 1978, 'The Two Parent Household: Black Family Structure in Late Nineteenth Century Boston', *Journal of Social History*, 6 (hösten 1972). Se även Katzman, *Seven Days a Week*, a a.
29. Elizabeth Janeway, *The Powers of the Weak*, New York 1980.

S U M M A R Y

Placing Women's History in History

Women's history cannot be understood independent of the class and race relations — the forms of power — that characterize conventional history even though that history has been written almost exclusively from the perspective of men. Yet restoring women to that history from which they have been so systematically excluded forces a fundamental reevaluation of it. To restore women to history it is not enough to add individual examples of women's activities, or even to add the history of middle class women as if it represented the experience of all women. Women's history cannot afford to ignore the class and racial differences that have separated women, it cannot afford to accept the typical male view of woman as the other as if female experience was not characterized by diversity and even struggle.

To realize the full implications of restoring women's history to history, it is essential to adopt gender system as a category of historical analysis with the understanding that gender is historically, not biologically determined. The forms of male dominance vary historically and cannot be subsumed under a general rubric of patriarchy any more than the experience of women can be subsumed under the rubric of woman. Capitalism and the great bourgeois revolutions have tended to generalize gender difference, but that generalization has itself permitted the repudiation of the theoretical promise of equality for all: Women's history must record concrete differences rather than accepting abstract models of womanhood. The expansion of capitalism and modern representative government has attempted to bind men of different classes, races, and ethnic groups together through the double promise of individualism in the public sphere and male dominance in the home. All modern languages of

social theory are impregnated with the ideological premises of this gender system and most modern institutions, including the purportedly neutral market, have systematically extended it as a fundamental part of social order. The functionalism that characterizes so much modern social thought cannot adequately explain the history of women which must be understood as the product of both class and gender struggle. In short, our dominant social theories have provided no adequate way to assess the indispensable contributions of women to collective life in socie-

ty, including class and racial dominance on the one side and the resistance of the oppressed on the other. Placing women's history in history will simultaneously promote a more accurate understanding of the experience of different groups of women and a reassessment of the pieties and theories of conventional history.

Elizabeth Fox-Genovese
115 East Upland Road
Ithaca, Ny 14850
USA